GEDENKBOEK

NEDERLANDSCH-INDISCHE KUNSTKRING BATAVIA

1902 ★ 1927

© R. Marnette

Het Bestuur heeft de eer U bij gelegenheid van de herdenking van het 25-jarig bestaan der Vereeniging dit Gedenkboek aan te bieden.



Z. Exc. Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff, Beschermheer sedert 1926.

GEDENKBOEK

UITGEGEVEN BIJ
GELEGENHEID VAN
HET 25-JARIG
BESTAAN VAN DE
VEREENIGING DE
NEDERL.-INDISCHE
KUNSTKRING TE
¤ BATAVIA ¤



1902 ¤ 1927

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Van dit boek werden één duizend stuks gedrukt bij G. Kolff & Co. te Batavia

,,Amat victoria curam''



Gebouw van den Nederlandsch-Indischen Kunstkring te Batavia.

INHOUD

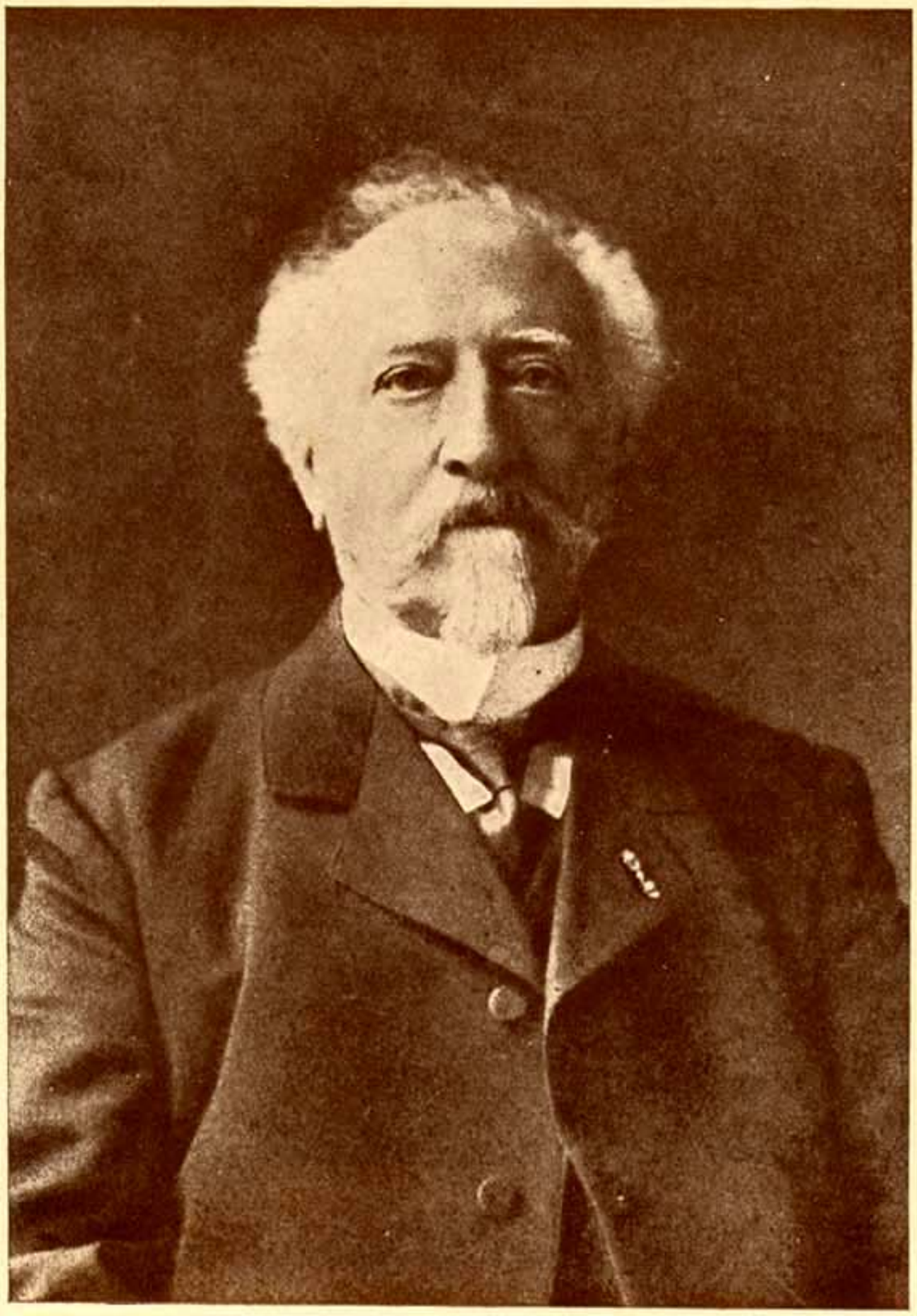
Het ontstaan van den Kunstkring	bladzijde	1
Volgende jaren	,,	7
Een nieuwe koers	,,	15
Een eigen gebouw	,,	21
Voortgaande ontwikkeling	,,	29
Het Muziek- en Tooneelverbond	,,	35
De Bond van Nederlandsch Indische Kunstkringen	,,	39
Het Museum van Beeldende kunst	,,	57
Slotwoord	,,	61
Namen van Beschermheeren	,,	I
,, ,, Eereleden	,,	I
,, ,, Voorzitters	,,	I
,, ,, Secretarissen	,,	I
,, ,, Penningmeesters	,,	II
,, ,, de bestuursleden in 1902 en in 1927	,,	II
,, ,, de bestuursleden in den loop van 25 jaren	,,	III
,, ,, de Directieleden Stichting geb. N.I. Kunstkring	,,	III
,, ,, de bestuursleden van het Muziekverbond	,,	IV
,, ,, bestuursleden van den Bond van Kunstkringen	,,	IV
,, ,, bestuursleden van het Comité tot Huldiging van den N. I. Kunstkring 1902—1927.	,,	IV

Platen: [1])

Portret van Z. E. Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff	tegenover	titelblad	
Het gebouw van den N. I. Kunstkring	,,	inhoud	
Portret van Ds. A. S. Carpentier Alting	tegenover	bladzijde	1
Tentoonstelling van Chineesche kunst	,,	,,	7
Een gedeelte van de zaal voor een der avond-bijeenkomsten	,,	,,	8
Tentoonstelling van copiën van antieke Romeinsche bronzen	,,	,,	10

1) Betreurd wordt, dat niet van alle voorzitters een portret kan worden gegeven.

Een der Teekenzalen in het Kunstkringgebouw	tegenover	bladzijde	12
Portret van P. A. J. Moojen	,,	,,	15
Tentoonstelling van Indisch koperwerk	,,	,,	16
Schetsontwerp Kunstkringgebouw	,,	,,	21
Portret van J. W. Teillers	,,	,,	29
Groote zaal ingericht voor voordrachtavond	,,	,,	30
Portret van A. J. W. van Anrooy	,,	,,	35
Tentoonstelling van Balische Kunst	,,	,,	39
id. id. id.	,,	,,	42
id. van zwart en wit kunst	,,	,,	46
id. houtsnijwerk	,,	,,	50
Eerste tentoonstelling van de Vereeniging van Beeldende Kunstenaars 1926	,,	,,	57



Ds. A. S. Carpentier Alting, Voorzitter, 1902 — 1905.

HET ONTSTAAN VAN DEN KUNSTKRING.

In December 1900 werd door een kleine groep van vrienden, beoefenaars van en belangstellenden in de Beeldende Kunsten te Batavia, een circulaire rondgezonden, waarin onder meer het volgende vermeld stond: „Terwijl ter bevordering van het muzikale en het dramatische leven te Batavia reeds vereenigingen bestaan, ontbreekt het voor de Beeldende en Versierende Kunsten hier nog altijd aan samenwerking der beminnaars. Toch kan zulk een samenwerking niet anders dan gewenscht zijn. Samenwerking zal ook voor de Beeldende en Versierende Kunsten de belangstelling verhoogen, terwijl de beoefenaars dier kunsten in de vergelijking van elkanders werk een nieuwe opwekking tot studie zullen vinden. En voorzeker zal het voor hen ook een groot voordeel zijn, zoo zij kunnen rekenen op een gelegenheid waar hun werk kan worden tentoongesteld." ¤ Toen dit rondschrijven niet aan de verwachting beantwoordde, werd door de promotors in Mei en Juni van 1901 een hernieuwde poging aangewend om tot het schoone doel te geraken. Dit tweede rondschrijven was onderteekend door de dames W. de Meester-Parker, M. de Bruijn-Engelbrecht, H. Voûte-Perk en de Heeren Ds. A. S. Carpentier Alting, Mr. J. A. van Dijk en Dr. Ch. M. van Deventer en het vond zooveel belangstelling, dat op 1 September 1901 een bijeenkomst werd gehouden, waarin besloten werd, dat tot oprichting van een Nederlandsch-Indische Kunstkring zou worden overgegaan, als de te ontwerpen statuten voor een dergelijke vereeniging door de Regeering zouden zijn goedgekeurd. Deze goedkeuring werd verleend op 6 Februari 1902. ¤ In een op 1 April 1902 gehouden algemeene vergadering werd de vereeniging definitief gesticht en het oprichtingscomité tot bestuur benoemd. Als eerste werkzaamheid organiseerde dit in April 1902 een tentoonstelling van werk van

dilettanten, waarbij prijzen en eervolle vermeldingen werden toegekend. ¤

Op 31 Augustus 1902 werd een tentoonstelling van schilderijen van ,,Nederlandsch-Indische en Europeesche meesters'' geopend in een zaal van de Loge ,,De Ster in het Oosten'', daartoe welwillend door het bestuur der Loge afgestaan. Ds. A. S. Carpentier Alting hield een openingsrede. De tentoonstelling bevatte 80 stukken, ingekomen uit Batavia en van elders. Het bezoek was zeer groot, ook werden enkele stukken verkocht. ¤

In het algemeen was het resultaat van het eerste jaar der jonge kunstinstelling bevredigend te noemen. Uit het aantal der inzendingen bleek, dat er tamelijk veel belangstelling voor beeldende kunst bestond, althans het eerste onderzoek daarnaar was niet tegengevallen. Was er bij het ingezondene veel werk uit het moederland, particulier bezit van inwoners van Batavia, ook schilderwerk door ingezetenen van Ned.-Indië vervaardigd, was op deze tentoonstelling aanwezig. Gaf dit op zichzelf redenen tot verheugenis, uit den aard der zaak konden vele inzendingen niet aan redelijk gestelde eischen voldoen. Het eerste doel, dat de jonge vereeniging zich stelde ,,de beoefening van de beeldende kunst aan te kweeken'', werd dan ook spoedig een vraagstuk, dat in de praktijk een oplossing vroeg. Uit deze tentoonstelling en uit die in latere jaren bleek ten duidelijkste, dat, hoe op enkele ook werk aanwezig was, dat blijk gaf van zekere technische vaardigheid, de kunstwaarde van hetgeen op het gebied der beeldende kunst, dat der schilderkunst in het bijzonder, in het eerste decennium tot stand werd gebracht, van weinig beteekenis was. Van schilderscholen, van richting in het dilettantische werk van enkelen, door conventie dan wel door traditie bepaald, van een bijzondere manier of wijze, realisme, naturalisme, impressionisme, enz. kon geen sprake zijn, aangezien de gevallen waarin een bepaalde opvatting tot uiting kwam, geheel op zichzelf

stonden. Van een ,,school'', een groep zelfs, die volgens een bepaalde richting werkte, geen spoor. □ Dit is niet te verwonderen! Door het geheel ontbreken van onderwijsinrichtingen, zelfs van persoonlijk particulier onderwijs kon op dit gebied geen richting worden aangegeven. Zij, die zich in de beeldende kunst trachtten te bekwamen, waren aangewezen op eigen studie of op dat, wat zij te hooi en te gras van een rondreizend schilder eens konden opsteken. Wat aan onderwijs in teekenen hier verkrijgbaar was, ging in geen geval zoo ver en zoo hoog, dat het als een grondslag voor toekomstige kunstenaars zou kunnen dienen. Wat hier werd bereikt was dus geheel te danken aan eigen initiatief van den schilder en aan het volhardend streven van vrienden. Van Regeeringswege werd in deze zoo goed als niets gedaan. In Engelsch-Indië was men reeds veel verder op dat gebied dan hier bij ons. Daar bestonden toen al kunstscholen voor de opleiding van kunstenaars. Van deze scholen ging de bezieling uit tot een opgewekt nationaal kunstleven. □ Door de oprichting van den Nederlandsch-Indischen kunstkring te Batavia werd de grondslag gelegd voor een arbeid in diezelfde richting en de vruchten van de eerste werkzaamheden konden alle reden tot tevredenheid en hoop voor de toekomst geven. □ Een der moeilijkheden die wel altijd overwonnen moeten worden, doch die in de eerste jaren van het bestaan nog sterker spraken dan nu, was het tot elkaar brengen van kunstenaar en publiek, het opvoeden en het opvoeren van de belangstelling tot liefde voor beeldende kunst. Het is een feit van algemeene bekendheid, dat deze belangstelling lichter te trekken is naar de muziek, in Europa zoowel als hier. Deze kunst spreekt gemakkelijker tot het publiek en de tientallen bezoekers van tentoonstellingen worden honderdtallen op concerten. Toch versaagde men niet en hoopte geleidelijk aan ook voor de beeldende kunst de belangstelling te doen stijgen, zoowel bij het publiek, als bij hen die haar beoefenen, of door het zien opgewekt, daartoe overgingen. □ Al dadelijk werd het

groote gemis aan een goede tentoonstellingszaal gevoeld en plannen tot het stichten van een eigen gebouwtje werden reeds in het eerste jaar gemaakt, zonder dat deze echter tot een resultaat leidden. ¤ In de constitueerende vergadering van 1 April 1902 werd de vraag gesteld hoe men zich verhield tegenover de Inlandsche kunst. Uit de nadere doelomschrijving in het huishoudelijk reglement blijkt, dat de vereeniging ,,de Inlandsche kunst en Inlandsche kunst-industrie in 't bijzonder als voorwerpen van haar aandacht'' beschouwde. Het bestuur, in zijn geheel zeer gestemd om deze kunst zooveel mogelijk te bevorderen en te steunen, zou overleg plegen met den toenmaligen Directeur van Onderwijs, Mr. Abendanon, en de toen bestaande vereeniging ,,Oost en West''. In een latere vergadering was het bestuur eenstemmig van oordeel, ,,dat zoowel het aesthetisch als het economisch beleid in deze zaak moet beheerscht worden door de gedachte, dat de Inlandsche kunst, ook in haar industrieele toepassingen, moet zorgen, zichzelf te blijven; dat de nationale tradities, op menige plaats in den Archipel nog levend, moeten worden gehandhaafd en elders weder tot aanzijn geroepen; dat alleen dan voor de Inlandsche kunst en kunst-industrie mogelijkheid bestaat zich een blijvende plaats op de Europeesche markt te veroveren''. ¤ Het bovengenoemde overleg bracht geen uitkomst en het heeft nog jaren geduurd alvorens door een later bestuur volgens dezelfde denkbeelden praktisch aan de bevordering van de Inlandsche kunst kon worden gearbeid. ¤ Gedurende het eerste vereenigingsjaar werden buiten de genoemde nog drie andere tentoonstellingen gehouden, waaronder een van schilderijen en pastels van Louis Raemaeckers uit Wageningen. ¤ Dr. Ch. M. van Deventer hield een voordracht over Jean Francois Millet en de heer J. Z. van Dijck een beschouwing over Egyptische kunst. ¤ Aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, Zijne Excellentie W. Rooseboom, werd het beschermheerschap van de Vereeniging aangeboden, hetwelk door Z. E. bereidwillig

werd aanvaard. ▫ De opvolgende gouverneurs-generaal hebben niet alleen de traditie in eere gehouden, doch zij hebben vele malen blijk gegeven van hunne hooge belangstelling en ingenomenheid met het werk, dat door de vereeniging werd verricht. ▫ Het aantal leden bedroeg aan het eind van het jaar zestig, terwijl er één donatrice, Mevrouw W. Stoop-van Deventer, en een twaalftal buitenleden was. ▫ Zoo trad de Nederlandsch-Indische Kunstkring het tweede vereenigingsjaar hoopvol in.



Tentoonstelling van Chineesche Kunst in een zaal der Loge „De Ster in het Oosten", 1904. □

HET bestuur was van meening, dat het werk der vereeniging niet beperkt moest blijven binnen den kleinen kring van leden, die door hunne bijdragen de vereeniging in stand hielden. Behalve voor dezen werden de tentoonstellingen daarom ook voor niet-leden toegankelijk gesteld tegen een betrekkelijk kleine vergoeding. De in 1903 gehouden tentoonstelling van reproducties naar werken van Rembrandt, was gedurende een maand, gedeeltelijk kosteloos, opengesteld. Zij werd door vele duizenden belangstellenden bezocht en zij had zulk een groot succes, dat de verzameling op verzoek werd gezonden naar Bandoeng, Semarang en Soerabaja, waar evenals te Batavia gedurende de tentoonstelling lezingen over Rembrandt en zijn werk werden gehouden. Ten aanzien van het wekken van meerdere belangstelling in onze klassieke schilderkunst werd hiermede ongetwijfeld veel goeds bereikt. Hoewel niet alle tentoonstellingen zich in een zoo groote mate van waardeering mochten verheugen en het bezoek veelal beneden de verwachting bleef, was er toch genoeg belangstelling om het bestuur den moed niet te doen verliezen. Eenige kleinere exposities werden gehouden, terwijl plannen werden beraamd tot het houden van een tentoonstelling van Chineesche kunst in het voorjaar van 1904. Kostbare en fraaie inzendingen werden door verschillende, waaronder ook Chineesche ingezetenen ter beschikking gesteld en de bijeengebrachte verzameling was uit een kunstoogpunt zoo belangrijk, dat Henri Borel, in opdracht van het bestuur van den Kunstkring, daarvan een fraai uitgevoerden, geïllustreerden catalogus bewerkte. In het archief van de Vereeniging bleef een exemplaar van dit boekwerk bewaard. In de rij der tentoonstellingen van kunst uit het Oosten, die in latere jaren werden gehouden, bleef deze tentoonstelling van Chineesche kunst haar plaats behouden. De

herinnering aan haar was zelfs aanleiding dat in 1923 nogmaals een dergelijke expositie werd ingericht, welke zich eveneens in een groote belangstelling mocht verheugen. ¤ De zeventigste verjaardag van Jozef Israels ging hier niet onopgemerkt voorbij. Er werd namens den Ned.-Ind. Kunstkring een kleine bijdrage geschonken voor het huldeblijk, dat den grijzen meester werd aangeboden, terwijl een exemplaar van het gedenkboek in prachtband, bevattende reproducties van de werken van dezen schilder, werd aangekocht. Deze reproducties werden, nadat er een tentoonstelling van was gehouden, verloot onder de leden. ¤ In September 1905 begon men de behoefte te gevoelen, bijeenkomsten der leden te organiseeren met het doel den onderlingen band te versterken, de tentoonstellingen af te wisselen door avonden, gewijd aan muzikale en andere voordrachten, die erop gericht waren den algemeenen kunstzin te verhoogen. Eenige dier bijeenkomsten hadden plaats in de bovenzaal der firma Versteeg, andere in het gebouw der Kon. Natuurkundige Vereeniging. Met zorg bijeengebrachte, smaakvol gerangschikte collecties, meubelen, boeken, plaatwerken, kleine verzamelingen van inheemsche kunstnijverheid en kunstvoorwerpen uit Japan en Siam gaven meer den indruk van een welverzorgd salon dan van een tentoonstelling. Op deze avonden werden korte kunstbeschouwingen gehouden aan de hand van aanwezige voorwerpen, liederen ten gehoore gebracht, piano of viool gespeeld. In de eerste jaren werkten hieraan mede de zangeressen M. Lindner-van Vliet, P. Lange-Rijckmans, Marie Russer, Alida Lohman-Lütkeman, de zanger Cor Schmidt, de pianisten Evert Cornelis, Mies Colin, de violist Madlener en vele anderen. Volgens de denkbeelden van Dr. Ch. M. van Deventer werd eens door eenige jonge meisjes, als proeve van choreumathische illustratie, bij de sonate in C dur van Haydn gedanst. ¤ W.O.J. Nieuwenkamp vertelde op een avond een en ander van zijn wedervaren op Bali. De kunstkring verleende op zijn beurt steun aan de uitgave van het boekwerk van dezen



Een gedeelte van de zaal voor een der avond-bijeenkomsten.

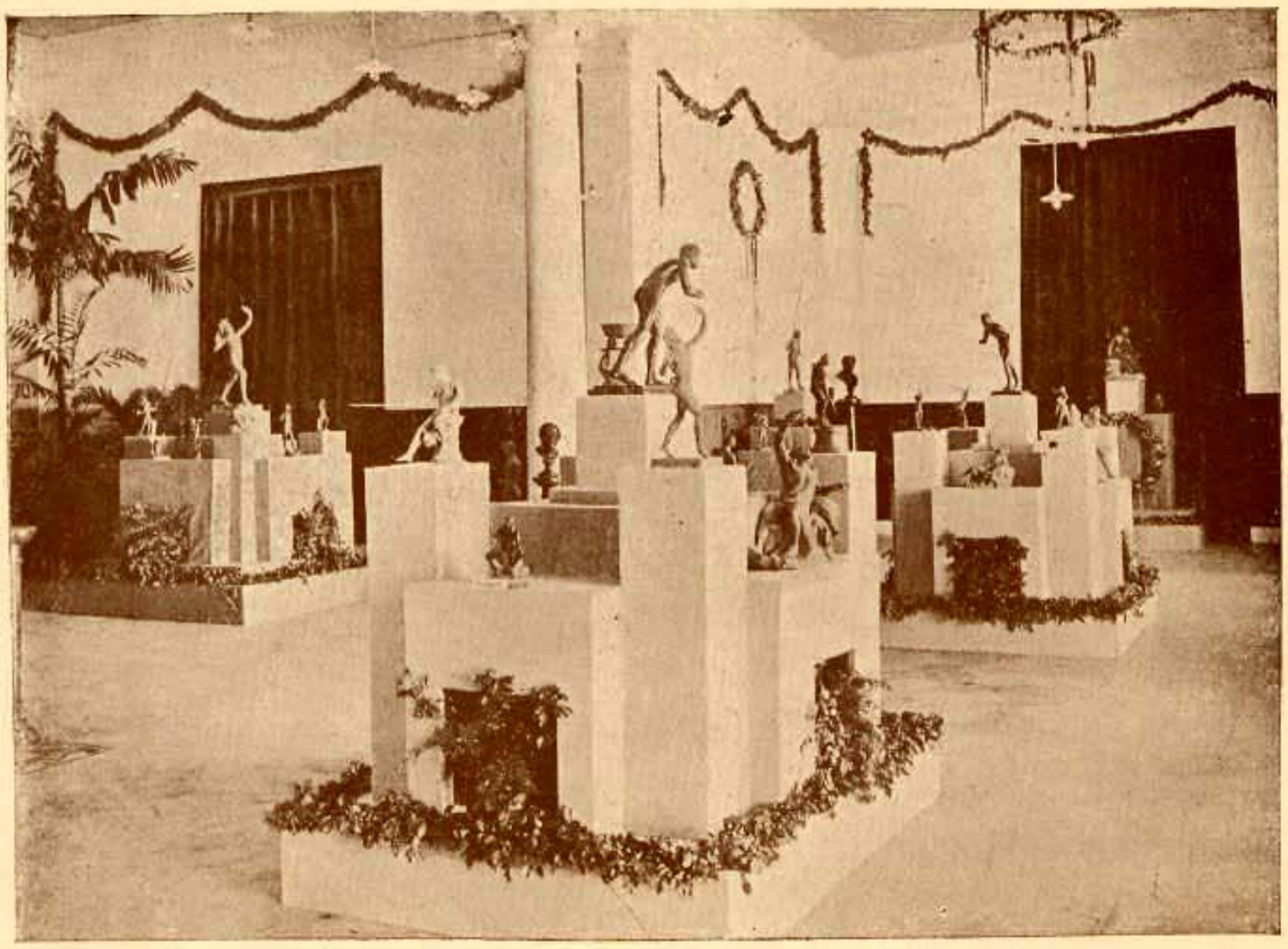
teekenaar en etser: Bali en Lombok. ▫ Het bestuur bleef inmiddels zijn aandacht schenken aan de beeldende kunst en het plaatste dat jaar in de voornaamste bladen te Batavia, Semarang en Soerabaja een oproep teneinde een zooveel mogelijk algemeene deelneming te erlangen aan een tentoonstelling van werken in Indië vervaardigd. De uitslag dezer oproeping voldeed niet geheel aan de verwachting. Het bestuur was van oordeel geen al te strenge eischen te mogen stellen, wijl vooral hier de grens tusschen kunst en dilettantisme moeilijk te trekken was; het sloot echter van toelating tot deze tentoonstelling alles uit wat aan copie naar bestaande voorbeelden deed denken, of waarvan het kunnen beneden een zeker peil bleef. Bij die gelegenheid werden na schifting 52 stukken geëxposeerd in het gebouw der Koninklijke Natuurkundige Vereeniging in de maand Mei 1906. ▫

Het instellen van gemeenteraden op de hoofdplaatsen van Nederlandsch-Indië bracht het bestuur voorts op het denkbeeld, om als onderwerp voor een architectonische prijsvraag te nemen: het ontwerpen van een Raadhuis. Het daarop ontvangen viertal inzendingen werd beoordeeld door een Jury, welke den eersten prijs van *f* 300.— toekende aan den Heer H. Hemminga te Cheribon en den tweeden prijs van *f* 100.— aan den Heer H. Ossewaarde te Weltevreden. ▫

De herdenking van Rembrandt's 300sten geboortedag werd in Juli 1906 gevierd door een tentoonstelling van 76 mooie pigmentdrukreproducties van Braun, Clement & Co. te Dornach en Parijs, 18 photogravures naar schilderijen van Rembrandt in het Kaiser Friedrich-Museum, van photogravures van de Photografische Gesellschaft te Berlijn en 32 photogravures, het restant der collectie door den Kunstkring in 1903 geëxposeerd. Zij werd opgeluisterd door een concert van de stafmuziek, onder leiding van Nic. Gerharz, en door solozang van Mej. A. de Bas. Deze tentoonstelling werd bezocht door ruim 3600 personen, welk gunstig resultaat voor een deel moet worden

toegeschreven aan de medewerking der plaatselijke dagbladen, waarin vóór en tijdens de tentoonstelling toepasselijke opstellen verschenen. ¤ Met groote erkentelijkheid releveert het bestuur den steun bij die gelegenheid verleend door de afdeeling Batavia van het Algemeen Nederlandsch Verbond. ¤ In weerwil van alles wat aan hulp genoten werd, zou de kas der vereeniging, door de kostbare Rembrandt-viering, met een tekort hebben moeten sluiten als niet een bekend kunstvriend op zich had genomen zijn bijdrage voor bovengenoemd doel naar gelang van de behoefte te vergrooten. Dank zij deze vrijgevigheid kon de kas sluiten met een klein batig saldo. ¤

Het groote bezwaar waartegen voortdurend gekampt moest worden, het gestadige gebrek aan voldoende fondsen, dat zoozeer het streven der vereeniging bemoeilijkte en waardoor zooveel ijver en initiatief, die sommige bestuursleden uit liefde voor het doel van den kunstkring volhardend bleven aan den dag leggen, niet tot zijn recht kon komen, dat bezwaar werd in het begin van 1906 sterker dan ooit gevoeld. Bij de aanwending der gelden, waarover de kunstkring dan nog te beschikken had, bevond het bestuur zich steeds voor een moeilijke keuze geplaatst: men diende zooveel mogelijk de leden aan de vereeniging te binden, immers niet alleen hun belangstelling was noodig, maar ook hun contributies waren niet te ontberen. De feestelijke bijeenkomsten droegen veel bij tot verhooging der populariteit; het ledental steeg telkens bij het houden van zoo een avond. Zij waren echter geen goedkoope propaganda-middelen en eischten zelfs veel meer geld dan de voor het hoofddoel zooveel belangrijkere tentoonstellingen. Door gebrek aan geld kon men dus ook niet veel van deze bijeenkomsten houden. De overtuiging werd steeds sterker, dat men eerst een groote schrede nader tot het ideaal zou komen, indien de Kunstkring kon beschikken over een eigen gebouw, dat de plaats van samenkomst zou worden voor allen, die voor kunst in de meest uitgebreide beteekenis belangstelling gevoelen. ¤



Tentoonstelling van Copiën naar antieke-Romeinsche bronzen in het gebouw der Kon. Natuurkundige Vereeniging in November 1907.

Na het aftreden van Ds. A. Carpentier Alting, wegens vertrek naar Europa, trad als voorzitter op de heer J. G. H. de Voogt, kolonel der Genie. Andere wisselingen in het bestuur verzwaarden de moeilijke taak om met de beperkte middelen eenig resultaat te bereiken; de toewijding, waarmede enkele nieuwe bestuursleden de belangen der Vereeniging behartigden, kon geen noemenswaardige verbetering brengen in het ledental en de toestand bleef stationnair. □

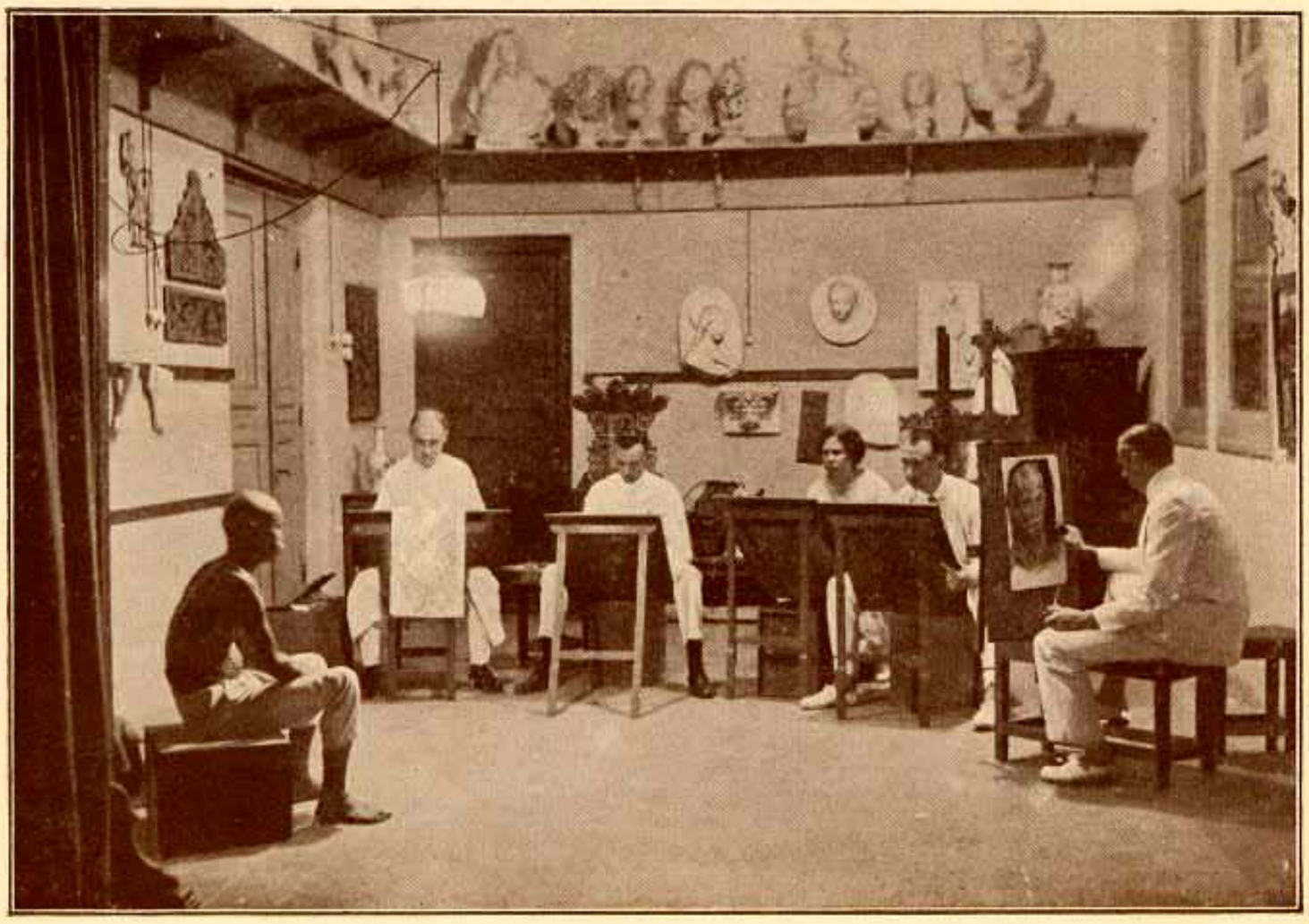
In de maand November 1906 hield de Kunstkring in de lokalen der Kon. Natuurk. Vereeniging een tentoonstelling van prentenboeken, die daarvoor uit Europa waren besteld, aangevuld met hetgeen ter plaatse op dat gebied te krijgen was. De bedoeling hiermede was, de aandacht van het publiek erop te vestigen, dat het zeer goed mogelijk is aan kinderen wat beters in handen te geven dan de smakelooze prentjes, die in ordinaire en ouderwetsche prentenboeken nog zoo gretig aftrek vinden, doch die allerminst geschikt zijn den smaak van het jonge geslacht te vormen. De wanden waren behangen met sprekende prenten voor muurversiering van kinderkamers en op de tafels lag een aantal prentenboeken en ook plaatwerk, waarin veel moois en interessants te waardeeren viel. De tentoonstelling werd geopend met een avond voor kinderen, waarbij een liedje door een kinderkoor gezongen en een aantal prentenboeken onder de kleine bezoekers verloot werd. □ Kort daarna volgde een belangwekkende causerie met lichtbeelden over Hindoe-kunst, gehouden door het lid, den toenmaligen kapitein der genie Th. van Erp; niet lang daarna een tentoonstelling hoofdzakelijk van voortbrengselen in brons en edel metaal van Hindoe- en Oud-Javaansche kleinkunst, de bekende collectie Dudiksman, welke bijna in haar geheel aangekocht werd door den heer F. D. Cochius. Bij deze tentoonstelling deed zich het verblijdend verschijnsel voor, dat het aantal bezoekers, niet-leden, dat der leden verre overtrof. □ Reeds in 1904 was het oprichten van een kunstacademie ter sprake gebracht. De naam

mocht wat erg grootsch klinken, doch waar in dien tijd reeds zooveel gedaan werd op het gebied van onderwijs, meende men, dat Indië niet zonder eenige-voor kunst opleidende-instelling kon blijven. Het lag op den weg van den kunstkring om den Indischen jongelieden, onder wie er velen waren, wien het niet aan aanleg ontbrak, de gelegenheid te bieden dien aanleg te ontwikkelen en te benutten. De Regeering zou, meende men, wellicht subsidie schenken, indien zulk een onderwijsinrichting door particulier initiatief tot stand zou worden gebracht. Het heeft geduurd tot 1908 voordat aan dit denkbeeld een begin van uitvoering kon worden gegeven. Het toenmalige bestuur stelde teekenbijeenkomsten in waaraan personen van elken landaard konden deelnemen, mits aanleg voor teekenen aanwezig was. Meergevorderden konden zich laten inschrijven om naar levend model te teekenen en te schilderen. De leerlingen werden gesteld onder leiding van het bestuurslid, den heer J. G. van Ingen, leeraar M. O. teekenen, terwijl de gevorderden in onderlinge samenwerking bijeenkwamen. ¤

Deze teekenbijeenkomsten, die het eerst werden gehouden in het gebouw der Koninklijke Natuurkundige Vereeniging, werden later omgezet in den nog bestaanden teekencursus. Deze stond achtereenvolgens onder leiding van de heeren A. F. de Graaf en A. W. Jansz en staat tegenwoordig onder die van de heeren Jan Frank en P. W. van Steenderen. Verscheidene jaren verleende de Regeering geldelijken steun aan dezen cursus tot door de bezuiniging deze subsidie werd ingetrokken. ¤

In 1908 volgde de heer Mr. G. Vissering den heer J. G. H. de Voogt als voorzitter op. ¤

Het jaar 1909 kenmerkte zich door een slechten gezondheidstoestand. Door het telkens uitbreken van de cholera werd het houden van bijeenkomsten door het bestuur niet raadzaam geacht. Wel werden eenige zeer belangrijke tentoonstellingen gehouden, waarvan de voorbereidingen reeds in het vorige vereenigingsjaar waren gemaakt. In de eerste plaats die van



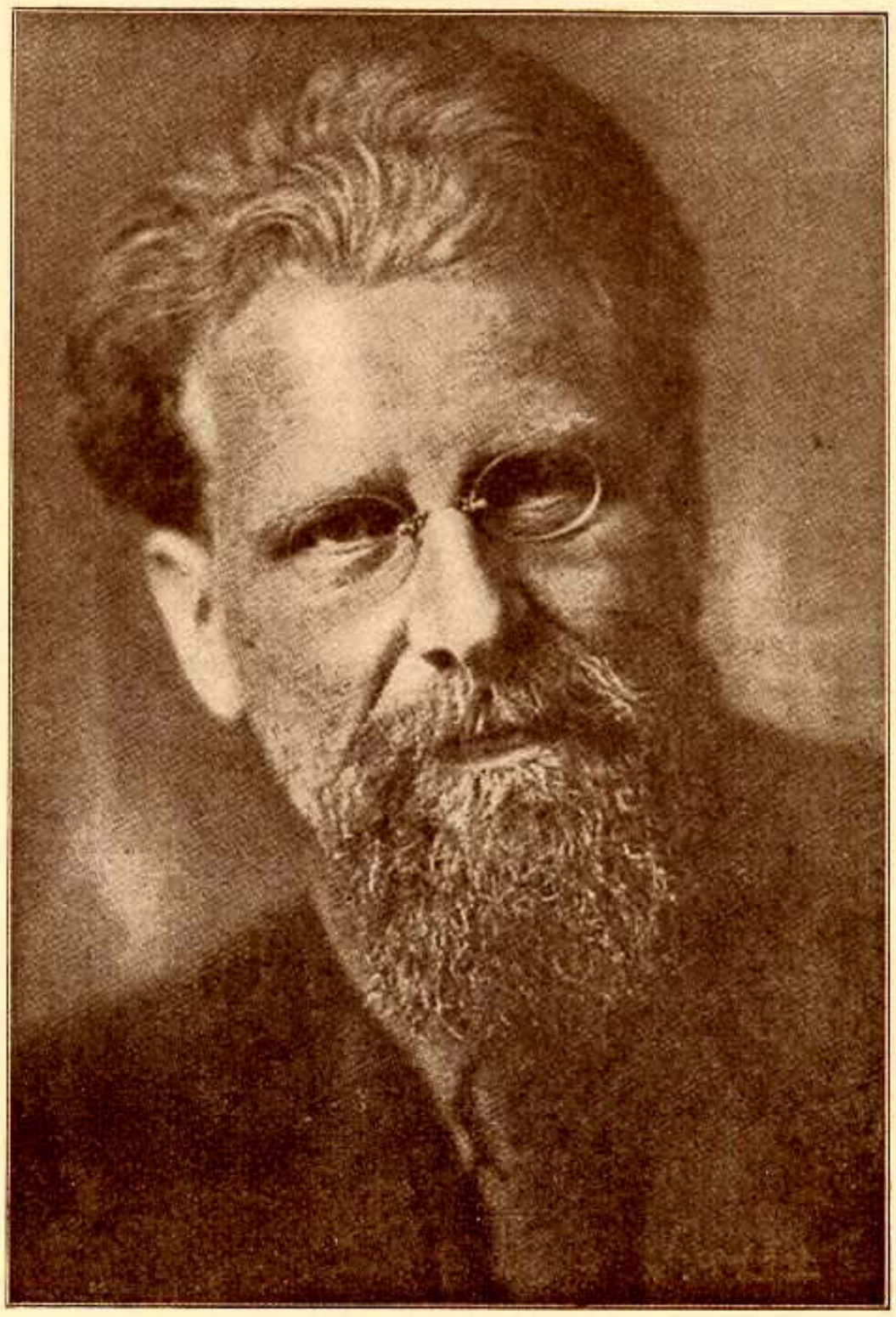
Een der Teekenzalen in het Kunstkring-gebouw. □

waterverfteekeningen van Hollandsche schilders. De collectie, uitgezonden door het Comité voor buitenlandsche tentoonstellingen te Amsterdam, maakte een zeer goeden indruk. Het bezoek was druk en ook de verkoop van de aquarellen mocht zeer bevredigend genoemd worden. Met deze expositie werd een tentoonstelling van Amphora-aardewerk gecombineerd, die eveneens algemeene belangstelling trok. Zooals reeds meermalen was gedaan met andere, werd ook deze collectie achtereenvolgens te Jogja, Soerabaja en Medan geëxposeerd. Een tentoonstelling van werk, dat in Indië werd gemaakt, was een succes. De jury werd samengesteld uit de heeren Max Fleischer, P. A. J. Moojen en Mr. C. A. Wiessing. Niet alleen dat de deelname ook van vaklieden algemeen was, maar onder de inzendingen trof men dilettantenwerk aan, dat getuigde van ernstig streven en dat veel beloofde voor de toekomst. Wanneer men deze tentoonstelling vergeleek met die, welke eenige malen voordien werden gehouden, dan kon men zich verheugen over het feit, dat de inzendingen nu op een veel hooger peil stonden dan die van vroeger. Z. Ex. de Gouverneur-Generaal en Mevrouw Idenburg vereerden de expositie met een bezoek. □

Op het einde van het jaar 1909 was de Gouverneur-Generaal J. B. van Heutsz wegens vertrek afgetreden als beschermheer van den kunstkring en werd hem het eerelidmaatschap van den kunstkring aangeboden. Als bewijs hiervan werd een oorkonde, door den heer P. Ducro gebatikt op perkament, aan Zijne Excellentie overhandigd. □

Een verzoek aan de Regeering tot het houden van een premieleening voor de oprichting van een eigen gebouw werd toegestaan. Deze premie-leening zou, indien zij slaagde, een bedrag van f 100.000.—aan den kunstkring opleveren; dit bedrag leek voldoende om het lang gekoesterde ideaal van een eigen gebouw te kunnen verwezenlijken. Een uit zijn midden door het bestuur aangewezen financieele commissie slaagde erin de leening bij een commissionnair te plaatsen. Tegen het einde van

het vereenigingsjaar 1910 kwamen echter aanwijzingen, welke op een mogelijk mislukken voorbereidden. De leening slaagde niet en het door den commissionnair gevormde syndicaat kwam zijn verplichtingen tegenover dezen niet na. De commissionnair verzuimde op zijn beurt de aan de vereeniging gegeven garanties gestand te doen, zoodat deze breed opgezette zaak tenslotte niets opleverde dan onaangenaamheden en teleurstellingen. □



P. A. J. Moojen, Secretaris 1907 — 1910, Voorzitter 1910 — 1923 □

EEN NIEUWE KOERS.

HET einde van het jaar 1910 bracht een keerpunt in de vereeniging. De in dat jaar afgetreden voorzitter, Mr. Vissering, werd opgevolgd door Baron Quarles de Quarles, die echter slechts zeer korten tijd het voorzitterschap waarnam en dit reeds voor het einde van het jaar weder nederlegde. In eene algemeene vergadering werden daarop gekozen tot voorzitter de heer P. A. J. Moojen, tot Secretaris Mr. C. A. Wiessing en tot penningmeester de heer J. G. van Ingen. De laatste functie werd in het daaropvolgende jaar, 1911, overgenomen door den heer Wiessing, terwijl de heer J. W. Teillers toen als secretaris optrad. Dit bestuur stuurde een nieuwen koers uit, een koers, niet alleen gericht op een vermeerdering en verbetering van tentoonstellingen en feestelijke bijeenkomsten, doch tevens op een verruiming van het arbeidsveld. ▫ Aan de Oostersche kunst werd in de volgende jaren veel aandacht geschonken. Achtereenvolgens werden gehouden een tentoonstelling van Chineesche teekeningen, een collectie toebehoorende aan Henri Borel, die onder groote belangstelling een lezing daarbij hield; verder een uitgebreide verzameling van goede en oude Japansche kunstvoorwerpen en houtsneden en een belangrijke collectie kunst uit Britsch-Indië, welke door mejuffrouw Martine Tonnet met medewerking van Musea en "The Society of Oriental Art" te Calcutta werd bijeengebracht. Van deze belangwekkende tentoonstellingen werden uitvoerige beschrijvende catalogi samengesteld. Werden deze exposities in het gebouw der Koninklijke Natuurkundige Vereeniging gehouden, door de welwillendheid van de directie der Nillmij kon in het destijds nieuwe gebouw dier Maatschappij op Noordwijk een verzameling van Humoristische en Satirieke Prentkunst worden tentoongesteld. Deze verzameling, die veel bezoek trok, bevatte origineele teekeningen

van Jan Sluyters, Piet van der Hem, Herman Moerkerk, Willy Sluyter, Albert Hahn, Jordaan, Louis Raemakers en anderen, gedrukte prenten van Jan Holswilder, Bauer, van Konijnenburg, Toorop, Daumier, Gavarni, Steinlen, Forain, Caran d'Ache en van de meest bekende Simplicissimus- en Punch-teekenaars. Een inzending karikaturen door Menno van Meeteren Brouwer verhoogde de belangrijkheid der tentoontelling. ¤ Ook voor de inheemsche kunst werd belangstelling gevraagd. Een groot aantal gegoten en geslagen geciseleerde, meest oude voorwerpen in koper en brons, uit verschillende deelen van den Archipel bijeengebracht, werd door verzamelaars ter expositie afgestaan. De tentoonstelling maakte, vooral des avonds bij het gedempte licht van palita's met oliepitjes en kaarsen, tegen een achtergrond van donkerrood fluweel en Indische doeken, een rijken en fantastischen indruk. Op den openingsavond werd door den Heer W. J. F. de Rijck van der Gracht aan de leden van den kunstkring op vlotte en bevattelijke wijze het een en ander verteld over den aard der tentoongestelde voorwerpen, de techniek en over het materiaal. ¤

De Directie van den Larenschen kunsthandel te Laren en te Amsterdam exposeerde in het hoogergenoemde gebouw aan het Koningsplein een collectie van 38 schilderijen. Het bestuur moest met leedwezen constateeren, dat de resultaten niet zoodanig waren als met het oog op de kunstwaarde der stukken en de betrekkelijk lage prijzen mocht worden verwacht. Zoowel het bezoek als de verkoop liet te wenschen, slechts een enkel stuk werd verkocht. ¤ Op duidelijke wijze nog demonstreerde de nieuwe leiding, dat zij een ruimer arbeidsveld binnen haar bemoeienis trok en dat zij er naar streefde den algemeenen kunstzin te bevorderen. In ,,Maison Versteeg'' hield zij een ledenbijeenkomst, waar de Heer en Mevrouw Eduard Verkade de gasten van den avond waren. Nadat de pianiste Johanna Burgemeister-van der Wissel een thema met variaties van Beethoven had voorgedragen, zegde Eduard Verkade eenige



Tentoonstelling van Indisch Koperwerk in het gebouw der Kon. Natuurkundige Vereeniging, 23–31 Maart 1912 □

gedichten van Hooft en droeg daarna eenige fragmenten uit Hamlet voor. Hij en Enny Vrede vertolkten de nachtwandelscène uit Mackbeth. Deze voordrachten uit de werken van Shakespeare, in de vertaling van Jac. van Looy, schonken veel genot. ¤
In een causerie over ,,de kunst van het Tooneel'', die Eduard Verkade later hield op verzoek van het kunstkringbestuur, ontvouwde de spreker zijne theoriën over tooneel en spel; zijne opvattingen kon men daarna toetsen aan de schoone Hamlet-opvoeringen, die door hem onder groote belangstelling in den schouwburg werden gegeven. ¤
Ook een beduidende afwijking van het principieel programma der vereeniging, was het optreden van Catharina van Rennès. Deze populaire Nederlandsche componiste, die met de zangeres Hanna Verbena een kunstreis door Indië maakte, werd door het Kunstkringbestuur gehuldigd op een matinée, welke de beide dames voor de kinderen der leden en kindervrienden gaven in de Vereeniging. Veel waardeering had men voor de muzikale opvoedster, die met zoo buitengewoon gemak, veel takt en liefde de kinderen leerde en boeide en de volwassen toehoorders daarbij zooveel genot schonk. Hanna Verbena verplichtte door de geschoolde voordracht, waarmede zij met haar mooi en rein geluid eenige liederen zong, de aanwezigen evenzeer in hooge mate. ¤
Inmiddels kon het bestuur een voorgenomen plan om aan de leden een premie te geven, ten uitvoer brengen. Voor de eerste maal kon een keus worden gedaan uit vijf etsen, te weten: 1. J. G. Veldheer, Gezicht op Maastricht; 2. Paul Dom, Bickerseiland te Amsterdam; 3. Alb. Hemelman, Kerkplein te Neede; 4. Paul Dom, Prinsengracht te Amsterdam; 5. Toon de Jong, Lange Jan te Amersfoort. ¤

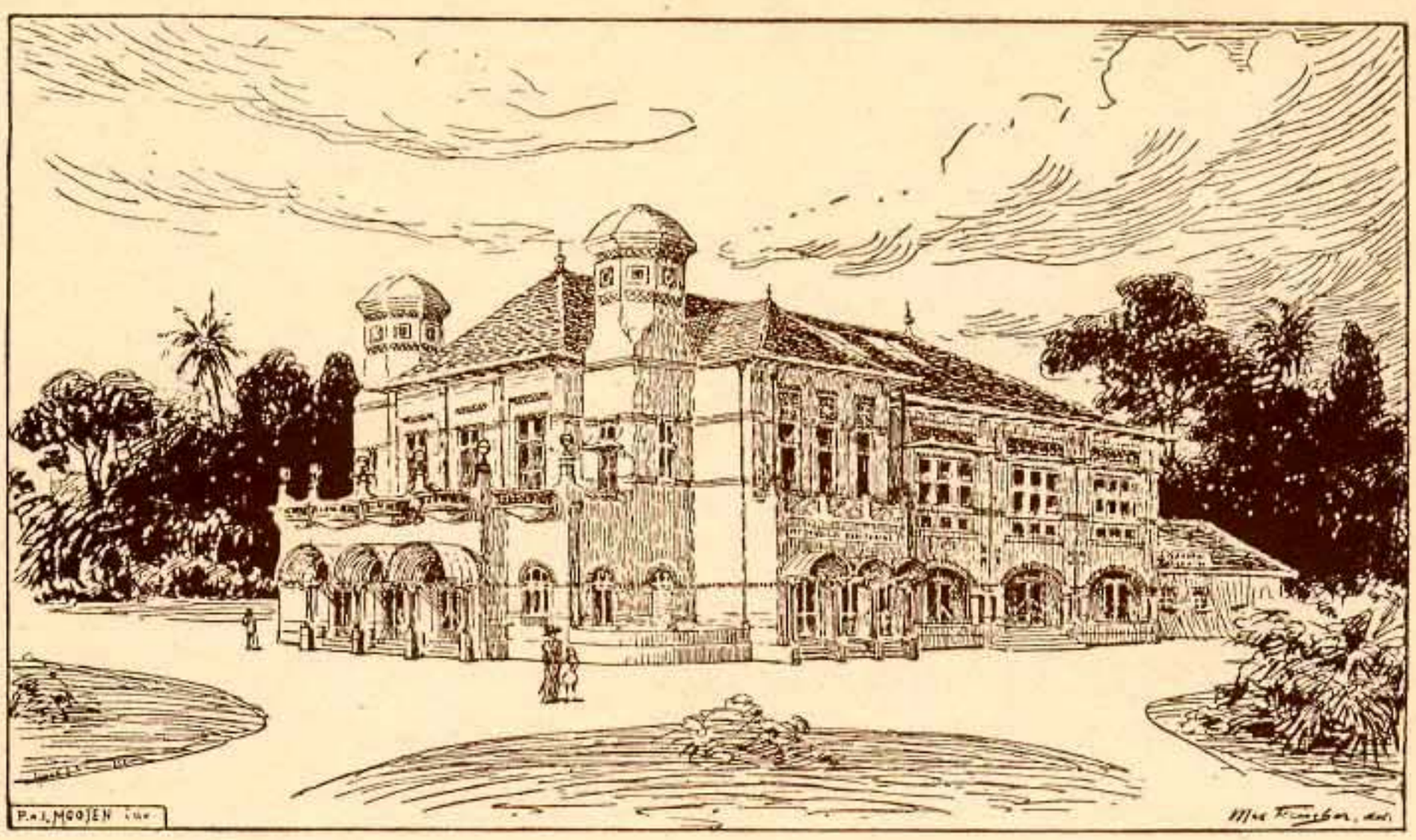
Op een tentoonstelling van een honderdtal werken exposeerde de hier reeds geruimen tijd vertoevende Duitsche schilder, Max Fleischer, ijverig lid van het bestuur der Vereeniging, een

groot aantal Indische landschappen. Deze tentoonstelling trok zeer veel bezoek. Ook Z. Ex. de Gouverneur-Generaal en Mevrouw Idenburg met gevolg bezochten haar. Z. Ex. kocht het schilderij ,,Morgenzon in het gebergte bij Tjipanas''. Bovendien vonden nog tien andere werken een kooper. □

Niet alleen kon het bestuur reeds spoedig met voldoening vaststellen dat uit de verhoogde belangstelling bleek, dat er meer waardeering kwam ter plaatse, doch ook elders in Indië viel deze belangstelling voor het door den kunstkring nagestreefde doel waar te nemen. Van verschillende plaatsen werden aanvragen ontvangen tot het stichten van afdeelingen, waaraan echter niet kon worden voldaan in verband met art. 11 van het reglement, dat voorschrijft : ,,de N. I. Kunstkring heeft geen afdeelingen, hij wil echter het stichten van zustervereenigingen zooveel mogelijk aanmoedigen.'' Overeenkomstig deze bepaling werd op deze aanvragen steun beloofd en verleend en het bestuur mocht dan ook verscheidene malen met goed gevolg samenwerken. □

Eenige dagbladartikelen over de deelneming van Nederland en Indië aan de tentoonstelling te San Francisco in 1914, hadden dermate de belangstelling getrokken, dat het bestuur van den kunstkring, in verband met de groote kunstbelangen, die daarbij waren betrokken, meende zich met deze zaak te moeten inlaten. Niet zoozeer het directe belang van Ned.-Indië was bij deze aangelegenheid gemoeid, want ook het bestuur meende met de schrijvers dezer artikelen, dat, aangezien deze landen slechts een onderdeel zouden uitmaken van de Nederlandsche inzending, het gebouw en de inrichting ervan, door moederlandsche kunstenaars kon worden ontworpen en verzorgd. Volgens ontvangen berichten werd echter overwogen het Nederlandsche paviljoen te doen zijn een copie van het Raadhuis te Gouda. Het bestuur betreurde dit en vond, in overeenstemming met den inhoud der bedoelde dagbladartikelen, dat, hoe trotsch

het huidige Nederland ook mag zijn op de schitterende bouwkunst der voorvaderen, deze gelegenheid moest worden aangegrepen om te laten zien, waartoe de moderne architecten op dit gebied in staat zijn. Het besloot zich te wenden tot den Gouverneur-Generaal met het verzoek, bij het opperbestuur in Nederland zijn invloed te willen aanwenden, om het bedoelde paviljoen niet te doen zijn een copie van een bestaand oud-Hollandsch monument, maar een modern gebouw. Aanbevolen werd in overleg te treden met bouwkundige vereenigingen in Nederland om de meest mogelijke waarborgen in dezen zin te verkrijgen. Het rekest van den kunstkring, werd zoowel in Indië als in Nederland door verschillende andere vereenigingen en ook door zeer vele belangstellenden gesteund; het had het gunstige gevolg, dat door de commissie voor de tentoonstelling te San Francisco in Nederland ontwerpen van verschillende architecten werden gevraagd, waarbij voorop werd gesteld : ,,dat het Paviljoen niet een copie van den een of anderen stijl zou zijn, maar een modern karakter zou dragen, en wel zoodanig, dat de beschouwer daaraan de gedachte aan Holland moest verbinden.'' Het ontwerp van den architect Kromhout werd door de jury voor uitvoering gekozen. ▫ Met waardeering en voldoening mag dus worden geconstateerd, dat zoowel door de Regeering in Indië als door die in Nederland, aan het verzoek van den N.I. Kunstkring c.s. welwillende aandacht werd geschonken en dat ook deze regeeringen werden overtuigd, dat met de tot toen gevolgde gewoonte om tentoonstellingsgebouwen in namaak Hollandsche Renaissancestijl op te trekken, moest worden gebroken. Voor de ontwikkeling der moderne Nederlandsche bouwkunst was dit resultaat verblijdend en niet zonder beteekenis. ▫



Schets van het ontworpen Vereenigingsgebouw. □

EEN EIGEN GEBOUW.

TOEN op het einde van het jaar 1910 de premieleening, die een eigen gebouw bezorgen moest, mislukte, zag het er naar uit, dat men dit denkbeeld moest laten varen. Het bestuur wanhoopte echter niet en trachtte langs andere wegen het doel te bereiken. Reeds in de algemeene vergadering van 31 October 1911 kon de voorzitter mededeelen, dat de maatschappij ,,de Bouwploeg'', de eigenares van het land Gondangdia, bereid was bevonden een voor het doel zeer gunstig gelegen stuk grond in de nieuwe stadsuitbreiding gratis af te staan. De voorzitter zelf verklaarde het plan voor een gebouw te willen ontwerpen en eventueel de leiding van de uitvoering op zich te te willen nemen; het honorarium zou door hem voor het goede doel worden geschonken. De vergadering gaf den voorzitter en secretaris volledige volmacht om in deze namens de Vereeniging handelend op te treden. In de algemeene vergadering van 7 October 1912 deelde de voorzitter mede, dat de bouw verzekerd was. Het ontwerp werd getoond en de financieele opzet nader uiteengezet. Het gebouw met grond zou volgens de begrooting een waarde vertegenwoordigen van rond f 150.000.–, waarvan f 75.000 door hypotheek zou worden gedekt door de Bataviasche Zee- en Brandassurantie Mij. De rente en aflossing dezer som werd verzekerd door een contract voor tien jaren met de firma Stam en Weyns, die het benedengedeelte van het gebouw had gehuurd. Van de mislukte premieleening kwam met hulp van de Regeering en door het zich garant-stellen door eenige bestuursleden nog een bedrag van f 8000.— ten bate van het bouwfonds. Door giften van de N. V. de Bouwploeg, welke maatschappij den grond ten geschenke gaf en ook den bouw zou uitvoeren tegen kostprijs en van den architect werd dit fonds verhoogd met f 50.000.—

Voor de nog ontbrekende gelden werd een beroep gedaan op het publiek. De belangstelling en vrijgevigheid was zoo groot, dat een bedrag van f 10.000.— binnen een week bijeen was. In verband met geschonken bijdragen werden als donateurs der vereeniging ingeschreven: de Factorij der Nederlandsche Handel Mij. te Batavia, de firma Erdmann en Sielcken, G. A. Pieper, de Nederlandsch-Indische Handelsbank te Batavia, de Koninklijke Paketvaart Maatschappij, Maclaine Watson & Co., de Bataafsche Petroleum Maatschappij, de N.V. de Bouwploeg en generaal J. Ph. Ermeling. ¤

Wat den vorm betreft waarin het gebouw zou worden beheerd, was die van een aparte stichting gekozen, die bij acte, ddo 27 September 1912, verleden voor den notaris E. H. Carpentier Alting, was opgericht onder den naam ,,Gebouw Nederlandsch-Indische Kunstkring.'' Deze stichting zou worden bestuurd door een directie bestaande uit drie leden. Voor het eerst traden op als voorzitter en secretaris-penningmeester P.A.J. Moojen, voorzitter en Mr. C. A. Wiessing, penningmeester van den Kunstkring en als lid de heer G. Elenbaas, Directeur van de N. V. de Bouwploeg. In de statuten werd getracht de grootst mogelijke zekerheid te krijgen, dat met het gebouw het doel van den Kunstkring bij voortduring zou worden nagestreefd, zelfs al zou dat van den Ned. Ind. Kunstkring veranderen. De vorm van een afzonderlijke stichting had, volgens de uiteenzetting in de algemeene vergadering, ook nog het voordeel dat het beheer buiten de fondsen der vereeniging kon geschieden; terwijl de baten aan den Kunstkring ten goede zouden komen, zou de vereeniging geen enkel risico, die toch aan elk bedrijf verbonden is, loopen. Het bestuur van de stichting vult bij vacature zichzelf aan, maar bij een niet op te lossen meenings-verschil in de directie, zal de algemeene vergadering van den Kunstkring, of van de vereeniging, die het werk van den Kunstkring zou voortzetten, iemand aanwijzen. Evenzoo kan een wijziging in de statuten der stichting, of de opheffing

ervan, alleen van kracht worden bij eenstemmig besluit van de drie directieleden, bekrachtigd in de algemeene ledenvergadering van den Kunstkring. De vereeniging zou onder de genoemde voorwaarden geheel het vrije gebruik hebben van het voor haar bestemde bovengedeelte van het gebouw. □ De ,,Stichting, Gebouw Nederlandsch Indische Kunstkring'' is dus een van den Kunstkring afgescheiden lichaam met een eigen bestuur en eigen middelen, hoewel zij is gegroeid uit en ten nauwste is verbonden met den N. I. Kunstkring, ja zelfs slechts bestaat om deze vereeniging bij het nastreven van de in haar statuten omschreven doeleinden te steunen. □

De inwijding van het nieuwe, eigen gebouw van den N. I. Kunstkring aan den ingang van de tegenwoordig geheeten van Heutszboulevard, had onder groote belangstelling plaats op Vrijdag 17 April 1914. Na door een ruim trappenhuis te zijn opgestegen, maakt bij het binnentreden de groote bovenzaal met haar hooge, donkere lambrizeering en gewelfd plafond een voornamen indruk. Deze indruk wordt niet weinig verhoogd door de aan de wanden hangende reproducties naar schilderijen van Neerland's grootmeester van het penseel: Rembrandt. De aangrenzende vertrekken, administratiekantoor, bibliotheek, vergaderzaal, teekenzalen, garderobes en toiletten vormen met de groote tentoonstellingszaal de bovenverdieping van het monumentale gebouw. Het benedengedeelte bestaat uit een voorzaal met groote zaal, zijkamer en zijgalerijen, eenige achterliggende bijlokalen en twee paviljoen-woningen. □

Te half zeven uur verscheen Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal A. W. F. Idenburg, beschermheer van den Kunstkring met gevolg. Zijne Excellentie werd door de dames P. C. Moojen-Engelbregt en E. Dinger-van Polanen Petel en de heeren Canne, voorzitter van den gemeenteraad van Batavia en Moojen, voorzitter der vereeniging, ontvangen. De stafmuziek zette het ,,Wilhelmus'' in, dat door den Landvoogd en de andere aanwezigen staande werd aangehoord. Onder de

bezoekers bevonden zich de leden van den Raad van Indië, de directeuren van departementen, de resident van Batavia, de voornaamste figuren uit den handel, leden van den Gemeenteraad en vele andere belangstellenden. Na een welkom nam de Heer Canne het woord en sprak als volgt :

,,Wij allen, die lange jaren dienst in deze gewesten achter den rug hebben, weten hoe juist de belangen der schoonheid hier zoo langen tijd zeer stiefmoederlijk zijn bedeeld. Wij kunnen dit constateeren zonder gevoel van miskenning voor een vroeger geslacht van stoere werkers, dat, ernstig en plichtgetrouw, moeilijk werk heeft gedaan om Indië te ontwikkelen en vooruit te brengen. Werk, waarvan wij thans in menig opzicht de vruchten plukken. Doch hoe vol waardeering ook voor het Indië van een vroegere generatie, één ding moeten wij toch toegeven en dat is, dat er voor de Schoonheid om haar zelfs wil weinig plaats was. Men vraagt zich wel eens af of dit niet een van de redenen was, die in Nederland soms met een zekere onverdiende geringschatting over Indië deed denken en spreken. Dat juist om dat gemis van de verfijning, die de kunst geeft, de hier aanwezige goede kern daarginds soms werd miskend en menige jonge man, die niet door relaties beter met Indië was bekend geworden, weerhouden werd, hier zijn levenstaak te komen zoeken. Veel is er echter — vooral in het laatste tiental jaren — veranderd op allerlei gebied; wij constateeren het telkens en zoo is het ook op dit terrein. Zoo is ook het streven, om onze omgeving smaakvoller te maken en om aandacht te vragen voor het werk van beeldende kunstenaars, iets van latere jaren. Den Kunstkring, waarvan wij de gasten thans zijn, komt de eer toe, daaraan krachtig te hebben meegewerkt. Hij was het, die hier, nu ruim twaalf jaar geleden, den strijd aanbond tegen den sleur, waarvoor hij in den beginne dan ook soms wel eenigszins werd bespot. Sommigen noemden hen, die zich voor zijn doel inspanden, wel eens ,,idealisten'', op den vergoelijkenden toon, dien men aanslaat tegen zwakken van geest.'' □

Na herinnerd te hebben aan de oprichting van de met haar samenwerkende zustervereenigingen te Bandoeng, Medan, Soerabaja, Buitenzorg en Semarang, zeide spreker: ,,dat door den meerderen steun en belangstelling het den Kunstkring mogelijk is geweest, het terrein zijner werkzaamheden uit te breiden, zooals bijv. met de teekenbijeenkomsten, die sedert 1908 geregeld worden gegeven en die goede resultaten opleveren. Mag het al zijn, dat deze resultaten niet luid spreken, kalm en zeker dringen zij toch door en dragen met andere oorzaken mede bij, om de dingen van het dagelijksch leven om ons heen te vermooien, door het bijbrengen van betere begrippen omtrent smaak en door het ontwikkelen van de vaardigheid, noodig om dat beter begrip te uiten. Was bij het bestuur van den Kring ook al steeds het besef levendig, wat er moest geschieden om het streven ingang te doen vinden, toch mag de opbloei zeker ook voor een deel worden toegeschreven aan de algemeene ontluiking, die hier in Indië op bijna elk gebied te constateeren valt; aan den frisschen geest en het versche bloed, dat de Indische samenleving in menig opzicht vernieuwt. □ De geheele geschiedenis van den Kunstkring te releveeren zou te ver voeren; genoeg zij het, dat er thans alle reden is om verheugd te zijn over het feit, dat een vereeniging als deze kan bestaan en bloeien. Dat geeft goeden moed om haarzelfs wil, maar ook voor de omgeving, die dat mogelijk maakt. Persoonlijk kan ik er aan toevoegen: ik verheug mij erover, dat dit ,,daghen in den Oosten'' op kunstgebied uitgaat van de gemeente, die ik de eer heb te vertegenwoordigen.'' Spreker herdacht vervolgens met dankbaarheid den steun aan den Kunstkring zoo algemeen verleend en vermelde de kunstvoorwerpen, die voor het nieuwe gebouw werden ten geschenke ontvangen. Het beeldhouwwerk ,,L'enquête de l'air'' van de hand van Mevrouw J. Ph. C. Tollenaar-Ermeling, een geschenk van den oud-generaal der genie J. Ph. Ermeling, vader van de kunstenares, versierde bij de opening de groote zaal en eenige

schilderijen, geschonken door het oud-bestuurslid, den schilder Max Fleischer, hingen in de trappenhal. □ ,,Wordt een nog onuitgesproken illusie van het bestuur verwezenlijkt,'' vervolgde spreker, ,,dan zal dit kleine begin gedijen totdat ook Indië niet meer verstoken zal zijn van een collectie, die een denkbeeld kan geven van de oude en moderne Nederlandsche schilderschool, die zoo terecht de roem is van ons vaderland.'' Spreker spoorde allen aan, om den Kring ook in de toekomst te steunen. Het is het belang dezer sympathieke vereeniging, maar het is ook ons aller belang; het kan ons eigen leven, individueel en als gemeenschap, mooier en warmer maken. Een van de leden, de dichter Jan Prins, - C. L. Schepp - had zijn gevoelen op dezen dag samengevat in de volgende regels, welke door spreker werden voorgelezen :

,,Wij hebben eensgezind, de kunst een huis gebouwd,
Doch niet om haar dan ook ons eigen huis te sluiten;
Wie eens de schoonheid onbevangen heeft aanschouwd,
Die gaat aan haar genot zich telkens weer te buiten.

Wie van haar diep geluk in waarheid zijn doorbeefd,
Die zijn voor altijd rijk in wat zij eens beminden;
Waar, onder menschen, wordt gestreden en gestreefd,
Daar zal, de Kunst en Kring van haar getrouwen vinden.

En hoe bij tijden ook het leven triestig is,
Toch komt zij, ongedacht, Uwe uren ingeslopen;
Heet haar dan welkom aan Uw dagelijkschen disch
En zet haar oog en oor, — zet haar Uw harte open !''

Na den Heer Canne sprak de heer P. A. J. Moojen, voorzitter van den Ned. Indischen Kunstkring, die onder meer zeide:
,,Voor de beoefenaars en kenners van en voor belangstellenden in beeldende kunst, kortom voor allen, waardoor en waarvoor onze vereeniging werd opgericht, moet het wel een vreugde zijn, dit gewichtige oogenblik van opening van een gebouw aan de beeldende kunsten gewijd, bij te wonen; moet het een vreugde

zijn, te voelen, te zien de tastbare werkelijkheid van reeds lang gekoesterde idealen. En als zij dan slechts zien deze ééne zaal van ons groot gebouw, versierd met afbeeldsels van de werken van den Meester der Hollandsche schilderkunst, Rembrandt, het genie, waarheen onze bewonderende gedachten en blikken zich eerbiedig richten, zoo er sprake is van de Kunst, om welke te dienen onze vereeniging werd opgericht, dan zullen zij zijn vol vreugde door de vervulling van lang gekoesterde wenschen, zullen zij zijn vol dankbaarheid, dat de werkelijkheid hun meer biedt, dan hun idealisme zelfs heeft kunnen droomen. Waar tot voor kort het haast nog onmogelijk werd geacht in dit toch zoo schoone land, belangstelling voor kunst te wekken, laat staan die blijvend te doen zijn, bewijst de oprichting van dit, ons gebouw wel hoe wij leven in een tijd, waarin het maatschappelijk gebeuren met reuzenschreden voortsnelt! Want hoewel uit den aard der zaak met de uitvoering zelf slechts enkelen zich konden bemoeien, de oprichting, de bouw kon alleen met steun van meerderen worden tot stand gebracht. Steun, wij mogen dien nog van velen ondervinden en de belangstelling in de kunst, bij menigeen nog sluimerend, toont zich voortdurend in de enorme stijging van ons ledental, dat in de laatste jaren zich vervijfvoudigde. Dat die belangstelling en die waardeering voor den arbeid en voor het doel van den Nederlandsch-Indischen Kunstkring steeds blijvend mogen zijn!'' Zich richtende tot den Landvoogd-Beschermheer, vervolgde spreker: ,,dat het Uwer Excellenties Regeering, overtuigd van de groote beteekenis van de kunst voor onze maatschappij, moge behagen Haren hoogen steun aan de kunst in het algemeen, aan den Nederlandsch-Indischen Kunstkring in het bijzonder, bij voortduring te blijven schenken !'' ¤
Spreker legde er nog den nadruk op, dat steun van die zijde vooral, voor het slagen van de plannen, welke het bestuur zich voor de toekomst heeft gevormd, onmisbaar is. Hij dankte allen voor de belangstelling, die het bestuur meerderen moed

gaf op den ingeslagen weg voort te gaan ten bate der kunst en ten voordeele van ons maatschappelijk leven. Ten slotte zich wendende tot den heer Canne, zeide hij : ,,Moge dit aan kunst gewijde gebouw, tot stand gebracht ook door Uw steun en dien van het door U vertegenwoordigd college, zijn een sieraad van onze gemeente, moge het zijn het symbool van een hooger geestelijk maatschappelijk leven!'' ¤

Nadat de stafmuziek speciaal voor deze gelegenheid door haar dirigent Nico J. Gerharz gecomponeerde ,,Feestklanken'' had ten gehoore gebracht met een koortje van ± 20 dames en heeren, vertrok de Gouv.-Generaal met gevolg. De leden van den Kunstkring bleven nog langen tijd gezellig bij elkaar. Wat het muzikaal gedeelte van dezen feestavond betreft, zij nog vermeld dat na de toespraak van den heer Canne het koor het bekende ,,Dankgebed'' van Valerius zong en op die van den heer Moojen volgde het frissche, jubelende koor uit Haydn's ,,Jahreszeiten'': ,,Komm holder Lenz, Himmels Gabe komm!'' Het was voor allen, die de inwijding van ons eigen gebouw bijwoonden, een plechtige gebeurtenis. ¤



J. W. Teillers, Secretaris, 1911 — 1923. □

DE eerste tentoonstelling in het nieuwe gebouw was er een van werk van Nederlandsche, in Indië geboren schilders. Zij werd ingeleid door de volgende toelichting: ,,Het komt niet zoo dikwijls voor, dat bij het vormen van een tentoonstellingsgroep de band tusschen de deelnemende kunstenaars er niet in de eerste plaats een is van artistieke verwantschap, doch van geboortestreek. Toch heeft het bestuur van den Kring gemeend voor ditmaal een overweging van dien aard te mogen doen gelden, waar het hier de openingstentoonstelling betreft van een speciaal aan beeldende kunst gewijd gebouw, het eerste van dien aard in Tropisch Nederland en een van de weinige in Azië.''

De eerste tentoonstelling in dat gebouw was gewijd aan kinderen van dit land. Zij was een goed begin, al ware het alleen, dat hierdoor werd aangetoond, dat in Indië, zoolang verstoken van kunstuitingen zooals wij die in Europa kennen, het meer de omstandigheden-gebrek aan voorbeeld, leiding, belangstelling, enz. - waren, die de ontwikkeling tegenhielden, dan gemis aan talent. Al was het niet mogelijk alle in Indië geboren doch in Nederland werkende schilders, hier vertegenwoordigd te zien, toch kon, wat hier bijeengebracht werd, zeker een denkbeeld geven van de belangrijke plaats, die deze schilders tusschen de Nederlandsche kunstenaars innemen. De inzenders waren : J. E. Akkringa, Floris Arntzenius, W. C. C. Bleckman, Arthur Briët, André Broedelet, Rie Cramer, Louis W. van Soest, Mevrouw C. Haverman-Birnie, J. Zoetelief Tromp. De belangrijkste dezer groep kunstenaars, Jan Toorop, ontbrak helaas. De tentoonstelling trok veel belangstelling; niet alleen toonde zij hoe talentvol deze hier geboren schilders zijn, doch zij pastte tevens in het streven van den Kunstkring om aandacht te vragen en belangstelling te wekken voor de beeldende kunst, die

bij goede opleiding uit het land zelf zou kunnen voortkomen. Van jonge, zoekende talenten van eigen bodem, zijn in den loop der jaren uit verschillende deelen van den Archipel inzendingen gekomen, die als het ware om voorlichting, critiek en leiding vroegen; de min of meer begaafden hebben zich bij voortduring aangemeld, met het verzoek hun schilder- of teekenwerk een plaats te willen geven op de tentoonstellingen van den Kring. Want, de traditie getrouw, bleef de Kunstkring zijn lokalen open stellen voor de schilders van Indië, ook voor hen, die nooit in Europa geweest zijnde, hun weg in hoofdzaak zelf hebben moeten zoeken. Wij mogen aannemen, dat zonder het initiatief, zonder de aanmoedigende opwekking van den Kunstkring wellicht veel talent in dit groote eilandenrijk onopgemerkt en onontwikkeld, latent zou zijn gebleven. □

Op verschillende wijzen werd getracht de leden in aanraking en in kennis te brengen met wat op kunstgebied hier, in het Moederland en in het buitenland, werd tot stand gebracht; de Kring heeft in den loop der jaren daartoe ook een groot aantal boekwerken en tijdschriften verzameld. Sedert 1916 circuleeren onder de daarvoor ingeschreven leden wekelijks zoogenaamde leestrommels, waarin de voornaamste en beste periodieken zijn vertegenwoordigd en die tegen een zeer billijken prijs beschikbaar zijn. De inhoud dier leestrommels bestaat niet alleen uit lectuur op literair en algemeen kunstgebied, maar ook uit tijdschriften, die in woord en beeld over het actueele leven handelen. Uit deze boekwerken en tijdschriften is een kleine bibliotheek ontstaan, die, behoorlijk gecatalogiseerd, toegankelijk is voor de leden. □

Op verzoek en in overleg met den toenmaligen Directeur van Onderwijs en Eeredienst, Dr. E. Moresco, is de vereeniging begonnen met het houden van lezingen, om daardoor de aesthetische ontwikkeling der rijpere jeugd te bevorderen. Het plan werd gevormd om voordrachtavonden in te stellen, waarop



Groote zaal ingericht voor een voordrachtavond □

bouwkunst, schilderkunst, oude en nieuwe letterkunde, kunstnijverheid en muziek zouden worden behandeld door deskundigen. Om echter de jongelieden, waarvoor deze voordrachten in hoofdzaak bestemd waren, te kunnen bereiken en voeling te houden met het onderwijs, werden eenige directeuren van Hoogere Burger Scholen om advies en medewerking gevraagd, terwijl intusschen een verzoekschrift aan de Regeering werd verzonden om een bedrag van f 50.— per lezing beschikbaar te willen stellen als tegemoetkoming in de kosten en de moeite van de sprekers. De Kring zou dan de zaal afstaan en verdere kosten, als drukwerk enz. op zich nemen. De Regeering ging gaarne op het voorstel in en zoo kon de eerste lezing van dezen aard door Dr. G. J. Nieuwenhuis over het Volkslied, plaats hebben in April 1917. Zij had veel succes. Uitnoodigingskaarten waren toegezonden aan alle middelbare scholen ter plaatse voor de leerlingen der twee hoogste klassen, aan de Stovia, Bestuursschool en Rechtsschool. Achtereenvolgens werden lezingen gehouden door de heeren D. van der Zee over ,,De Mathilde-cyclus van Perk'', G. Eysenburger, ,,Ital. Renaissance'', Ir. H. J. Kiewit de Jonge, ,,Idealen der Oudheid'', Hans van de Wall, ,,Klassieke en moderne muziek'', Z. Stokvis, ,,Russische letterkunde'', Dr. F. D. K. Bosch, ,,Hindoe-Javaansche Kunst'', Dr. R. H. Djajadiningrat, ,,Het Indische dieren-epos'', S. Koperberg, ,,Over Kunst en Maatschappij'', Mr. I. Hen, ,,Over den dichter Boutens'', Mevrouw van Helsdingen-Schoevers, ,,Over de Oostersche dichters Rabindranath Tagore en Noto Soeroto'', Ds. van Andel, ,,Over het Hooglied'', P. A. J. Moojen, ,,Kunst op Bali''. Nog vele dergelijke lezingen en voordrachtavonden, over verschillende onderwerpen, te veel om hier op te sommen, werden gehouden; met bovenstaand lijstje zij slechts een denkbeeld van den aard en het karakter dier avonden gegeven. ¤ Het leerplan der bovengenoemde scholen was echter dermate overladen, dat de leerlingen eigenlijk geen tijd hadden om gedurende een ganschen

vooravond, ten koste van hun huiswerk, een lezing te gaan bijwonen, die meestal in een eenigszins verwijderd verband stond met hun studie. Het steeds verminderende bezoek toonde dit aan. Een vereenvoudiging van het leerplan, waarnaar reeds lang wordt gestreefd, zou een behartiging van de belangen, welke de Kunstkring voorstaat, ten goede komen. Deze vereenvoudiging is echter nog steeds niet tot stand gekomen en de toestand is tot op dit oogenblik onveranderd gebleven. Het auditorium der voordrachten bestond in den vervolge dan ook bijna uitsluitend uit volwassenen. □

Zooals reeds gezegd kon het Bestuur gedurende de oorlogsjaren niet steeds doen wat het wel wenschte; het bleek vrijwel onmogelijk in die donkere jaren een behoorlijk contact te krijgen met kunstcentra in Europa of met personen in Holland en het buitenland, die de belangen van den N.I. Kunstkring zouden kunnen behartigen. Niettemin kon de vereeniging zich blijven ontwikkelen en in steeds toenemende mate hare werkzaamheden uitbreiden. Na een tentoonstelling van jongere Nederlandsche schilders, waarop o.a. Jan Sluyters was vertegenwoordigd, werd aan Louis de Vries de behulpzame hand geboden bij zijn openlucht-opvoering van Jan Walch's drama ,,Judas Iskarioth.'' Den buitenlandschen schilders Kalmykoff en Leekney verleende zij gastvrijheid, evenals daarvoor reeds aan den Deen Skovgaard was geschied; zij bezorgde een tentoonstelling van kleuretsen van diens landgenoot Louis Moë. Zij verschafte aan Jean Louis Pissuise, Emile Hullebroeck, Marinus Salomons, Jaap Kunst en vele andere kunstenaars gelegenheid, elk in hun eigen genre op te treden voor haar leden. Zij organiseerde verder tentoonstellingen van werken van Brangwyn, Witsen, Bauer, Willy Sluyter, Nieuwenkamp, Dake, Poortenaar, Mevrouw Hubregtse-Lanzing, Mia Lyons, Jan Frank, Chris. Lebeau, Strasser, Moojen, Dooyewaard, Isaac Israëls en vele anderen en verleende na de oprichting

van de Vereeniging van Beeldende Kunstenaars alle noodige medewerking voor de exposities van deze vereeniging; voorts bezorgde zij declamatie-avonden van Pierre Bosch, Wilhelmy, Leo Strauss, e.a. en tooneelvoorstellingen door de gezelschappen van Anton Verheyen, Henri Brondgeest en Cor Ruys. Op muzikaal terrein werd dikwijls, zooals hiervoor bij de beschreven openingsplechtigheid van het gebouw reeds werd vermeld, saamgewerkt met den heer Nic. Gerharz. De buitengewone verdiensten van dezen leider der stafmuziek werden door het bestuur van den kunstkring reeds vroeger op diens en vijf-twintig-jarig jubileum als musicus, 24 Juli 1913, met een Beethoven-concert in den schouwburg gehuldigd. De voorzitter sprak den jubilaris op hartelijke wijze toe en bood hem, onder groote belangstelling, als blijk van hulde een fraai bewerkten dirigeerstok aan, benevens een fonds, bestemd voor de aanschaffing van muziek. De algemeene toestand op muziek- en tooneelgebied ter plaatse was in die dagen evenwel van dien aard, dat nieuwe leiding en organisatie dringend noodig waren. Een beroep van muziekvrienden op het bestuur van onze vereeniging leidde na rijp beraad tot de stichting van de organisatie, welke in het volgende hoofdstuk wordt beschreven. Bij den opzet van deze organisatie werd het, evenals dit bij de „Stichting, Gebouw N. I. Kunstking" was geschied, in het belang van den Kunstkring geacht een nieuwe, afgescheiden vereeniging te stichten, welke onder leiding van bestuursleden van onze vereeniging nauw met den Kunstkring zou samenwerken. □



A. J. W. van Anrooy, Voorzitter sedert 1923.

KON bij de oprichting van den Kunstkring in den oproep tot aansluiting worden gewezen op het feit, dat voor de bevordering van het muzikale en dramatische leven te Batavia reeds vereenigingen bestonden, in den loop der jaren waren deze echter zoodanig achteruitgegaan, dat van een bevordering van de muzikale en dramatische kunst moeilijk meer kon worden gesproken. Zelfs de zoo lange jaren in bloeienden staat verkeerd hebbende vereeniging Toonkunst-Aurora ging langzaam doch zeker te gronde. Op initiatief van eenige bestuursleden besloot het bestuur van den kunstkring daarom zijn medewerking te verleenen tot het in het leven roepen van een Muziek- en Tooneelverbond. De eerste stoot tot deze oprichting werd wel gegeven door het verblijf alhier van Eduard Verkade en het waren zijn zooveel belangstelling trekkende voorstellingen van Hamlet, die het plan deden overwegen of het niet mogelijk zou zijn op Java voorstellingen te laten geven door een groot gezelschap met een klassiek repertoire. De ondervinding bij den Kunstkring opgedaan wees uit, dat een dergelijk streven spoedig in andere steden zou worden gesteund en samenwerking zou het bereiken van het doel nog meer verzekeren. Men hoopte naar het voorbeeld van Amsterdam en andere plaatsen verder door het geven van volksconcerten, waarvoor op medewerking van de stafmuziek kon worden gerekend, ook die leden van onze maatschappij te bereiken, die geen lidmaatschap van vereenigingen of societeiten konden betalen of daarvoor niet in aanmerking konden komen, doch welke niettemin groote belangstelling voor kunst bezaten. De oproep aan enkele ingezetenen vond weerklank en tot de oprichting van het Verbond werd op 7 Juli 1914 overgegaan. ¤

Hoewel de plannen op tooneelgebied door het uitbreken van den oorlog niet konden worden uitgevoerd, is de oprichting van

het Verbond toch van groote beteekenis geweest voor de ontwikkeling en den groei van het kunstleven ter plaatse. □ Met geldelijken steun van de Gemeente konden de volksconcerten tot stand worden gebracht en in samenwerking met de bij den twee jaar later opgerichten Bond van Nederlandsch Indische Kunstkringen aangesloten vereenigingen konden vele concerten van buitenlandsche musici worden gegeven. De opzet van de uitvoeringen van het muziekverbond was anders dan die van de gezellige bijeenkomsten, die in vroegere jaren door den Kunstkring werden gehouden. De Kring behield zich het recht op deze soort van avonden uitdrukkelijk voor als behoorende tot zijn terrein van werkzaamheden. Door de enorme toeneming van leden konden deze meer intieme bijeenkomsten ten slotte echter toch niet meer worden gehouden. □

Als eerste voorzitter van het Muziek- en Tooneelverbond trad op Mr. C. A. Wiessing, die dit tot 1917 bleef en in dat jaar vervangen werd door den toenmaligen secretaris, den heer A. J. W. van Anrooy, die het voorzitterschap tot op den huidigen dag bekleedt. In 1924 werd het tienjarig bestaan der Vereeniging luisterlijk herdacht met een feest-concert in den geheel bezetten schouwburg, waarbij Z. E. de Gouverneur-Generaal Mr. J. Fock met gevolg tegenwoordig was. Als feestredenaar trad de toenmalige Resident van Batavia, de heer J. R. Schenck de Jong op; de heer Van Anrooy antwoordde daarop in een rede, waarvan een gedeelte, mede, omdat de Ned. Indische Kunstkring ook in de huldiging was betrokken, hier in herinnering moge worden gebracht: ,,Resident, de woorden zoo pas door U als voorzitter van het Comité gesproken en de wijze waarop Uw Comité heeft gemeend het tienjarig bestaan van het Muziekverbond te herdenken, stemt ons Bestuur tot groote dankbaarheid. Toen tien jaren geleden het Muziek- en Tooneelverbond werd opgericht hebben de stichters zeker niet durven hopen, dat de leden zelf aanleiding zouden vinden het tienjarig bestaan op zoo luisterlijke wijze te gedenken. Indien het Bestuur in

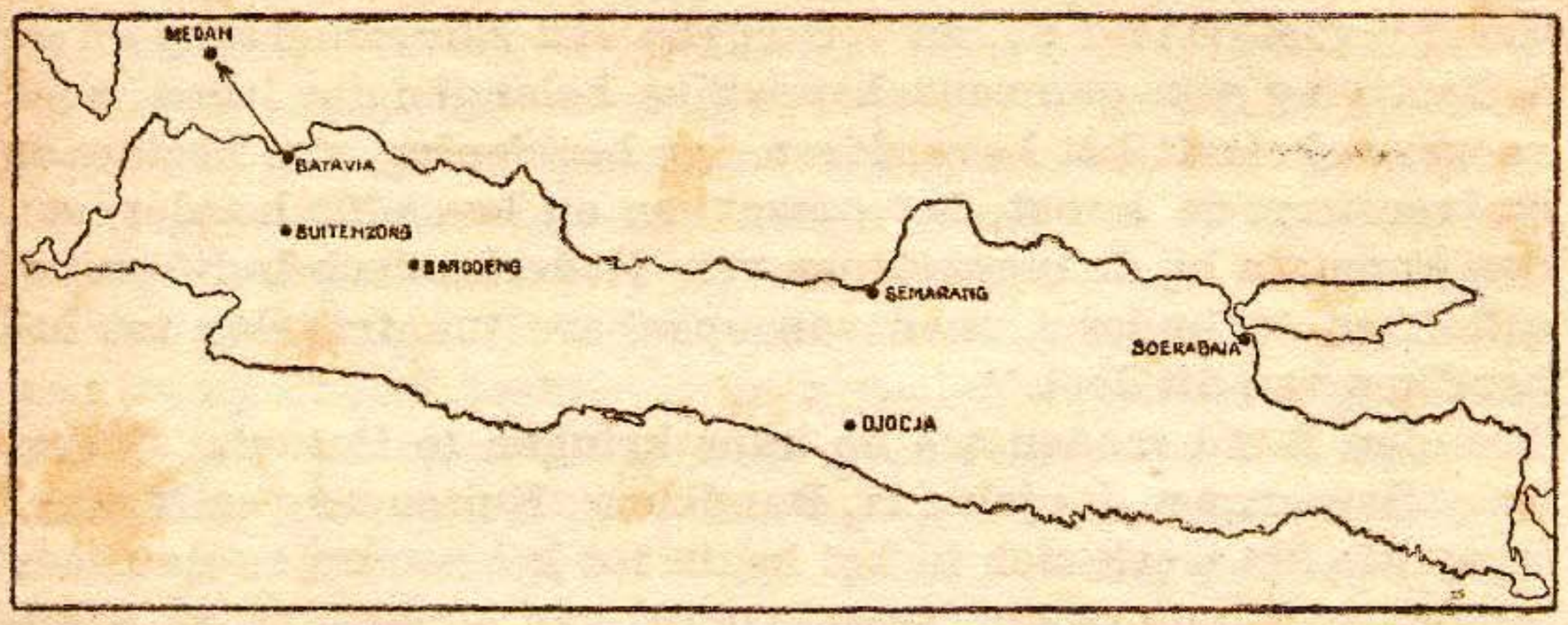
deze spanne tijds iets heeft bereikt en tot Uwe voldoening heeft gearbeid, dan is zulks ongetwijfeld in de eerste plaats te danken aan U, dames en heeren leden van het Muziekverbond, die door Uw grooten muzikalen zin en onverflauwde belangstelling den groei en het bestaan van onze Vereeniging heeft mogelijk gemaakt. Daartoe hebben, zooals de Resident reeds heeft opgemerkt, ook bijgedragen de Pers, die ons steeds welwillend tegemoet trad en last not least de musici van Batavia, die ons immer warm hebben gesteund en ook weder heden in zoo groote mate tot het welslagen van dezen avond bijdragen. Het doel der Vereeniging is U allen zoo goed bekend, dat ik daarover niet behoef uit te wijden. U, mijnheer de Voorzitter van het Comité, heeft echter reeds opgemerkt, dat hier in deze zaal aanwezig zijn vertegenwoordigers van de Kunstkringen te Bandoeng, Semarang en Soerabaja, alle aangesloten bij den Bond van Ned. Indische Kunstkringen en hun zeer gewaardeerde aanwezigheid moge U een levend symbool zijn van de warme samenwerking tusschen een twaalftal Kunstkringen hier te lande, welke het mogelijk maakt, dat meer en meer Kunstenaars van wereldfaam deze gewesten bezoeken en verzamelingen van bizondere kunstwaarde kunnen worden getoond. Het bestaan van dezen Bond moge U de overtuiging schenken, dat het den Bataviasche Vereenigingen in de toekomst te gemakkelijker zal worden gemaakt aan Uw aller wensch, het brengen van goede kunst, te kunnen voldoen. Van de oorspronkelijke stichters van het Muziekverbond zijn hier slechts weinigen aanwezig; wij missen de heeren Moojen, Sitsen, Teillers en Wiessing en betreuren het in hooge mate, dat zij heden avond niet kunnen aanschouwen hoe voorspoedig hun stichting is gegroeid. Het ligt uiteraard niet op mijn weg namen te noemen van bestuursleden, die zich in den loop der jaren verdienstelijk hebben gemaakt, doch ik zou U gaarne verlof willen vragen één uitzondering te mogen maken en wel voor onze vice-presidente Mevrouw Schumann-van den

Bos, die meer dan iemand van ons voor het Muziekverbond is werkzaam geweest. Ik moge dan ook mijne overtuiging uitspreken, dat het Muziekverbond wel nimmer zijn tegenwoordigen bloei zou hebben bereikt, indien Mevrouw Schumann niet al deze jaren haar onverflauwde geestdrift en toewijding aan de belangen van onze Vereeniging had gewijd en het is ons Bestuur een behoefte hiervan in het openbaar te getuigen. Resident, namens het Muziekverbond aanvaard ik in groote dankbaarheid het door Uw Comité bijeengebracht fonds voor den aankoop van muziekwerken. Ik moge U de verzekering geven dat wij de aan te schaffen muziekbibliotheek met groote zorg zullen beheeren ten nutte van het muziekleven in geheel Nederlandsch-Indië !''

Aangezien het Muziekverbond als zelfstandige vereeniging een eigen weg is gegaan en zijn eigen geschiedenis heeft gemaakt, kan met deze korte beschrijving van oprichting, doel en werken worden volstaan. ¤ Het gescheiden samengaan der vereenigingen heeft beide tot grooten bloei gebracht; het ledental is nog steeds stijgende. Nadat de voorzitter van het verbond, de heer Van Anrooy, in 1923 tot voorzitter van den Kunstkring was gekozen, werd de samenwerking der beide besturen steeds hechter; de algemeene vergadering van den Kunstkring, gehouden op 2 December 1927 besloot dan ook met algemeene stemmen de beide vereenigingen samen te smelten. Dientengevolge zal het Muziekverbond met ingang van 1 Januari 1928 zijn eigen bestaan opheffen en in den Kunstkring opgaan. Gereleveerd moge nog worden, dat Mevrouw Schumann-van den Bos, die van 1914 tot 1924 lid van het bestuur was, in laatstgenoemd jaar wegens vertrek naar Europa, aftrad; zij vond een waardig opvolger in den heer J. F. Vos, die in zijn beide functies van secretaris van Muziekverbond en van den Bond van Kunstkringen zich welhaast onvervangbaar toont en aan wien beide vereenigingen zeer veel te danken hebben. ¤



Tentoonstelling van Balische Kunst — 1916. □



De Bond in 1916 met 7 aangesloten vereenigingen.

ANGEZIEN het bestuur van den Kunstkring te Batavia een zeer werkzaam aandeel had in de stichting van den Bond van Kunstkringen en de leiding van den dagelijkschen gang van zaken steeds in zijn handen berustte, is de geschiedenis van den ontwikkelingsgang van dezen Bond voor een groot deel mede die van de Vereeniging. De eerste voorzitter, de heer Moojen, 1916-1923, schetste in een overzicht, geschreven voor het gedenkboek van Nederlandsch-Indië, 1898-1923, hoe deze Bond tot stand kwam, wat werd verricht en welke plannen voor de toekomst werden gesteld. De volgende beschrijving, met eenige bijzonderheden aangevuld, werd aan dit artikel ontleend. Na de oprichting van den Nederlandsch-Indischen Kunstkring te Batavia in 1901 kwam onafhankelijk van Batavia in 1904 een Bandoengsche Kunstkring tot stand. Een tiental jaren duurde het alvorens uit voorbereidende pogingen vereenigingen groeiden te Soerabaia, Semarang en andere plaatsen. De samenwerking dezer vereenigingen — een samenwerking, die om verschillende redenen meer en

meer noodzakelijk bleek — leidde er toe, dat op 8 Januari 1916 de Bond van Nederlandsch-Indische Kunstkringen werd opgericht; hij werd gevestigd te Batavia. Als doel werd daarbij vastgesteld : ,,het verkrijgen van samenwerking en de behartiging van gemeenschappelijke belangen der leden, voor zooverre betreft het bevorderen der beoefening van beeldende en versierende kunst, het opwekken en levendig houden van den kunstzin bij de ingezetenen van Nederlandsch-Indië en het uitlokken en ondersteunen van openbare maatregelen tot het bereiken van dit doel.''

Tot den Bond traden toe de kunstkringen te Batavia, Soerabaia, Semarang, Jogjakarta, Bandoeng, Buitenzorg en Medan. Beperkte het werk zich in het begin tot het zoo nu en dan eens houden van tentoonstellingen, vooral van aquarellen en schilderijen van jongere teekenaars en grafische kunstenaars uit Holland, eenige malen in samenwerking met de vereenigingen Arti et Amicitiae te Amsterdam en Pulchri Studio te Den Haag, met veel moeite en kosten werden daarna verzamelingen van oude en nieuwe kunstvoorwerpen, goud-, zilver- en bronswaren, oude teekeningen, houtsneden, aardewerk uit Britsch-Indië en uit Japan en China hierheen gebracht, die met zeer veel belangstelling door het publiek werden ontvangen. De zeer ongunstige tijdsomstandigheden der oorlogsjaren brachten haast onoverkomelijke bezwaren voor het doen uitzenden van verzamelingen uit Europa. Dit gaf aanleiding meer de aandacht op de onmiddellijke omgeving te richten en te trachten niet alleen voldoende stof te vinden voor tentoonstellingen, doch ook om belangstelling te wekken voor andere onderwerpen, die op den weg van den Bond liggen. Voor tentoonstellingen kwam dan in de eerste plaats in aanmerking de Indische kunstnijverheid. Niet alleen trekken deze steeds veel belangstelling, doch door den grooten verkoop, die daarmede gepaard gaat, kan aan deze nijverheid der bevolking een niet onaanzienlijke steun worden verleend. Van begin 1916 en volgende jaren

werden dan ook te Batavia en in andere bij den Bond aangesloten vereenigingen vele tentoonstellingen gehouden van Balische kunst en kunstnijverheid, gebruikskunst uit de Bataklanden, weefsels van Soemba, Siloengkang, Palembang en van de kleine Soenda-eilanden, Timor en Flores, en van batiks uit Solo en Djogja. In 1921 werd in samenwerking met het Java-Instituut, een uitgebreide collectie oud houtsnijwerk uit Java, Madoera en Bali geëxposeerd. Van de meeste dezer tentoonstellingen werden uitgebreide beschrijvende catalogi samengesteld, die door de algemeene beschouwingen, welke erin werden gegeven, ook na de tentoonstelling hun waarde bleven behouden. □
Aangezien met een juiste behartiging en bevordering van de Inlandsche kunstnijverheid een groot belang der bevolking kan worden gediend, ook economisch, werd aan de Regeering verzocht steun te willen verleenen ten behoeve en maatregelen te willen treffen ter bescherming van de inheemsche kunst. Gewezen werd op het groote gewicht en de beteekenis, zoowel uit een aesthetisch als uit een cultuur-historisch oogpunt voor de bevolking, indien de schatten, die in haar kunstnijverheid, woningbouw en gemeenschapsgebouwen aanwezig zijn, voor verval zouden worden behoed. Gevraagd werd ook om blijken van de Regeering, dat er prijs werd gesteld op een verdere ontwikkeling van de onder ons Bestuur staande volken op den grondslag van hun vroegere cultuur en kunst. Steun werd gevraagd voor het eiland Bali, waar door een groote aardbeving vele monumenten van volkskunst werden verwoest; gewezen werd op het zeer groote gevaar dat door niet oordeelkundig optreden dit schoone eiland met een nog levende oude cultuur op eens en voor goed zou kunnen worden bedorven. Ten slotte werd aan de Regeering verzocht een ordonnantie te willen doen samenstellen, waardoor alle bedoelde monumenten over den geheelen archipel zouden worden beschermd. □
De toenmalige Gouverneur-Generaal, Graaf van Limburg Stirum, verklaarde gaarne bereid te zijn aan de totstandkoming

van zulk een monumentenwet te willen medewerken en over het algemeen dien steun te verleenen, die binnen het bereik der Regeering viel. Met het oog op den ernstigen toestand op Bali, waar Z. E. Regeeringssteun ook onmiddellijk noodig achtte, werd aan den Bondsvoorzitter door de Regeering een opdracht verstrekt om steun, hulp en voorlichting te verleenen bij herstelling en de wederoprichting van de verwoeste monumenten. ¤ Besprekingen met andere vereenigingen leidden kort daarop tot de oprichting van ,,Nederlandsch-Indisch Heemschut'' en de ,,Vereeniging voor openlucht-musea'', die zich in het bijzonder tot doel stellen het behoud en de bevordering van eigen cultuurbezit der Inheemsche bevolking en de bescherming van oude en nieuwe monumenten van cultuur-historische beteekenis. ¤ Verdere gevolgen hadden de Bondsbemoeiïngen in dezen echter niet; een ,,Monumenten-wet'' kwam helaas nog steeds niet tot stand. Bij de verdere uitwerking van de bij de Regeering voorgebrachte belangen der Inlandsche kunst rijpte het denkbeeld tot stichting van een inrichting ter opleiding en vorming van kunstnijveren tot eventueele leiders van kunstnijverheidsinrichtingen of -centra, om zoodoende de vreemde, slechte invloeden in deze nijverheid te weren en te zorgen, dat zij zich op den grondslag der eigen cultureele waarden verder zou kunnen ontplooien en vernieuwen. Voor de ontwikkeling dezer denkbeelden en het voeren van gedachtenwisseling om te komen tot een bepaald standpunt werd in 1919 in Jogjakarta een kunstkringen-vergadering gehouden, waar het nijverheidsvraagstuk aan de hand van uitgebrachte prae-adviezen in den breede met Regeerings vertegenwoordigers en vele belangstellenden, ook uit de hooge Inlandsche wereld, werd besproken. Door talrijke personen werd bijval en waardeering met het streven betoond en zoowel van Regeeringswege als van particuliere zijde steun toegezegd voor de oprichting van een kunstnijverheidsschool, die als eerste wenschelijkheid door de vergadering werd vastgesteld. ¤



Tentoonstelling van Balische kunst — 1916. □

Als direct gevolg van deze bijeenkomst werd eene commissie in het leven geroepen ter bevordering en ontwikkeling van de kunstnijverheid onder presidium van den Bondsvoorzitter, in welke commissie de meest vooraanstaande Regeeringsambtenaren en hooge vertegenwoordigers van de bevolking zitting namen. Het zijn ook hier weer de tijdsomstandigheden, die het der commissie onmogelijk hebben gemaakt vruchtbaren arbeid tot stand te brengen. ¤ Inmiddels werden rekesten aan de Regeering ingediend tot verandering en verbetering van het onderwijs in het teekenen aan de opleidingsscholen voor Inlandsche ambtenaren en kweekscholen voor Inlandsche onderwijzers. Gevraagd werd Regeeringssteun voor een teekencursus, waar opleiding zou worden gegeven in teekenonderwijs en waar dan meer in het bijzonder zou worden gelet op het aankweeken van liefde voor en het ontwerpen van ornament, zooals dat in tal van Inlandsche kunstwerken van vroeger werd toegepast. Werd op dit verzoek niet afwijzend beschikt, er werd ook geen gevolg aan gegeven tot nu toe; wel konden wij vaststellen, dat bij het teekenonderwijs op de genoemde scholen met onze opmerkingen en aanwijzingen in latere jaren eenigermate is rekening gehouden. In 1920 werd door den Bondsvoorzitter in Nederland gelegenheid gezocht en gevonden om invloedrijken personen uit handels- en nijverheidskringen de plannen voor de kunstnijverheidsschool uiteen te zetten en dezen tot financieele ondersteuning aan te sporen. Ook in Regeeringskringen werd op de noodzakelijkheid van de stichting en van ondersteuning van staatswege gewezen. Bij eerstgenoemde personen en lichamen werd bereikt, dat door een der groote maatschappijen een bijdrage van f 50.000.— werd toegezegd onder voorwaarde, dat het benoodigde kapitaal van f 500.000.— in zijn geheel zou worden bijeengebracht. De kort daarna optredende malaise heeft het bijna bereikte doel weer naar de toekomst verschoven. ¤

Andere, ter bescherming en bevordering der kunstnijverheid

uitgewerkte en voorgebrachte maatregelen, kwamen helaas door verschillende omstandigheden, waaronder ook die van den slechten tijd, mede niet tot uitvoering. In overleg met het Java-Instituut zal het kunstnijverheids-vraagstuk nu opnieuw onder het oog worden gezien. ¤ Het mag hier worden gememoreerd, dat ook door medewerking dezerzijds in 1919 de oprichting van dit Instituut tot stand kwam. Het stelt zich ten doel het onderzoek naar, de bevordering en de ontwikkeling van de Javaansche en Balische Cultuur. ¤

Bij de groote aandacht, die werd besteed aan de behartiging van de Inheemsche kunst en kunstnijverheid, werd echter de Westersche kunst niet vergeten, wij noemen hier slechts tentoonstellingen van den Deenschen schilder Pedersen, den Oostenrijker Capelari, die veel werkte in Japan, de Hollanders Gabrielse, Ferwerda, Briët en van Griet Braakensiek, verschillende verzamelingen zwart en wit kunst benevens eenige belangrijke exposities van architectuur. Het arbeidsveld werd daarnaast nog zeer uitgebreid door het geven van concerten en het helpen en voorlichten van concerteerende musici. Uit deze bemoeienis ontstond langzamerhand de onafwijsbare noodzakelijkheid, dat de regeling der concert-tournées van voor de kunstkringen optredende kunstenaars door den Bond zelf diende te worden ter hand genomen. Hoewel de moeilijkheden groot en de daaraan verbonden werkzaamheden niet gering waren, werden de voordeelen van direct contact met de artisten en van de regeling, ook wat het zakelijk gedeelte betreft, zoo overwegend geacht, dat men meende, dat de meerdere moeite en zorg daaraan besteed zeker tot hun recht zouden komen. ¤ Directe onderhandelingen met buitenlandsche kunstenaars werden nu gevoerd en meerdere concert-tournées van groote musici, door den Bond geregeld, slaagden uitstekend. In de eerste jaren, die op dit streven volgden, traden onder anderen voor den Bond op de in Europa zeer bekende Zweedsche zanger Sven Scholander met zijn dochter Lisa, de

violist Antoniëtti met Spaanderman, de zangeres Mevrouw Kraus en Joh. Röntgen, A. von Weegman, Graetz, Ernst Wilhelmy, Marinus Salomons, Mirovitsch en Piastro, Louis Couperus, de vermaarde violiste Kathleen Parlow, de groote pianist Godowsky en een Engelsch trio met de celliste May Mukle, terwijl met de danseres Gertrud Leistikow besprekingen werden gevoerd, die leidden tot een tournée in 1924. ¤ De uitbreiding met deze werkzaamheden eischte de aanstelling van administratief personeel. Aan het rondzenden der tentoonstellingen en het voorbereiden van concerten was zooveel arbeid verbonden dat het dagelijksch bestuur dezen niet meer geheel persoonlijk kon behartigen. De leiding vorderde zooveel tijd, dat de administratie aan personeel moest worden opgedragen. De onkosten werden echter daardoor zoozeer verhoogd, dat deze op de aangesloten vereenigingen te zwaar begonnen te drukken. Wel waren Cheribon en Tegal reeds toegetreden doch kleinere vereenigingen als die te Madioen, Solo en Malang, die ook aansluiting wenschten, konden daartoe door de groote financieele offers die werden gevraagd niet overgaan. Het bestuur besloot dan ook in 1921 een beroep op de Regeering te doen en verzocht om voor de algemeene administratieve werkzaamheden een kleine subsidie te mogen ontvangen. Het motiveerde dit beroep door te wijzen op het gevaar, dat de Bond grootendeels of geheel zou te niet gaan. Het meende, dat het zeer zou moeten worden betreurd, indien tot ontbinding van een organisatie zou moeten worden besloten, welke een zoo nuttigen invloed bleek te hebben op het peil der geestelijke ontspanning en der kunstbeoefening in Indië. De onmogelijkheid tot voortbestaan van den Bond zou naar het inzicht van het bestuur ook het bezwaar bevestigen, dat bij vele begaafde jonge menschen in Nederland bestaat tegen dienstneming in Gouvernements- of particulieren dienst in Indië, op grond van het verondersteld gebrek aan intellectueel en kunstleven in deze gewesten. ¤ De Regeering, en ook de

Volksraad, erkende de moeilijkheden en werd bereid bevonden de gevraagde subsidie op de begrooting te plaatsen. In Nederland werd deze er echter door den Minister van Koloniën weer afgenomen. Dientengevolge braken moeilijke tijden aan, die door de naweeën van den oorlog en den bezuinigingstijd nog werden verzwaard; de Bond heeft er zich echter doorheen geslagen. Met het organiseeren van concerten werd voortgegaan, de toetredingsbepalingen werden vergemakkelijkt en dientengevolge steeg het aantal aangesloten kunstkringen en vereenigingen, die van deze concerten wilden profiteeren, sinds 1923 van negen tot zes en twintig, terwijl nog twee vereenigingen aansluiting hebben verzocht. In het Augustus-nummer 1927 van Koloniale Studiën geeft de tegenwoordige in 1923 opgetreden Bondsvoorzitter, de heer Van Anrooy, een overzicht van het werk van 1923 tot aan dat tijdstip. Aan dit overzicht ontleenen wij hieronder de voornaamste beschouwingen. ¤

,,Bij het organiseeren der concert-tournées heeft de Bond zich tot doel gesteld zooveel mogelijk met het impressario-systeem te breken. De kunstenaars, die vroeger Indië bezochten, kwamen hier bijna uitsluitend door bemiddeling van impressario's, met het gevolg, dat eenerzijds te hooge honoraria moesten worden betaald en anderzijds te weinig voor den kunstenaar overbleef. Waar hier te lande nog geen concert-bureaux waren gevestigd, kon des te eerder dit doel worden bereikt. De Bond is in dit opzicht dan ook geslaagd: bijna alle kunstenaars, die in de laatste jaren voor deze federatie uitgekomen zijn en in de toekomst zullen komen, zijn of worden buiten bemiddeling van een impressario geëngageerd. Een uitzondering vormen nog de uit Amerika komende artisten, die, in aansluiting aan een door een impressario geregelde tournée door China en Japan, Indië bezoeken. ¤ De Bond treedt dus thans hier te lande in de plaats van impressario en concert-bureau, evenwel met dien verstande dat daarvoor door de kringen geenerlei vergoeding wordt geëischt. De kunstenaar wordt door den Bond aangezocht



Tentoonstelling van zwart en wit kunst in het Kunstkringgebouw.

om naar Indië te komen, waarbij voor een bepaald aantal concerten een bedrag wordt gegarandeerd. Bij aankomst te Batavia vindt hij de tournée geregeld, reclame gemaakt, voor logies gezorgd, de noodige schikkingen met den fiscus getroffen, zoodat hij 's avonds slechts voor de Kunstkringen behoeft op te treden om daarna het van tevoren overeengekomen honorarium te incasseeren. De tournées worden zoo aansluitend mogelijk geregeld, opdat geen tijd verloren gaat, rekening houdende met de wenschelijkheid om den, meestentijds voor schoonheid ontvankelijke kunstenaars de bezienswaardigheden van Indië, zoo mogelijk onder leiding der plaatselijke Kunstkringbesturen, die zich in elk opzicht beijveren voorlichting en hulp te geven, te toonen; daardoor zullen de voor den Bond uitgekomen kunstenaars uiteraard meer van land en volk zien, dan indien zij onder de auspiciën van een manager reizen. □ Bij het streven om het den kunstenaars zooveel mogelijk te vergemakkelijken, wordt van vele zijden als de Staats- en particuliere spoorwegdiensten, de Diensten der Belastingen en der Douane zeer veel steun ondervonden; ook vele hotels verleenen aan de voor den Bond uitkomende artisten reductie; thans worden pogingen in het werk gesteld om ook de Nederlandsche Stoomvaart Maatschappijen te bewegen faciliteiten toe te staan. Dit systeem heeft bij kunstenaars van naam, die in de laatste jaren deze landen bezochten als Leopold Godowsky, Mischa Elman, Kathleen Parlow, Gerard Hekking, José Iturbi, Piastro, Francis Koene, Efraim Zimbalist, Mischa Levitzki, Harriet van Emden, Mabel Garrison, Gerard Zalsman, Dr. Paul Weingarten, Anna El Tour en Moiseivitsch, alle waardeering gevonden; teruggekomen in Europa en Amerika worden zij de beste propagandisten zoo voor den Bond van Kunstkringen als voor Ned.-Indië, blijkend uit de bijna wekelijks het Bondbestuur bereikende aanvragen van eerste rangskunstenaars om naar Indië te komen. □ Zoo is in een betrekkelijk luttel aantal jaren een organisatie ontstaan, in staat regelend en beschermend

op te treden, het laatste zoowel voor publiek als kunstenaar. Willen artisten uitkomen op een tijdstip, dat hier reeds andere kunstenaars tourneeren, waardoor als het ware het sop reeds van den ketel is, dan kan de Bond daartegen waarschuwen; tweede- en derde-rangs krachten kunnen worden geweerd. De Bond stelt zich toch ten doel slechts eerste klasse kunstenaars te engageeren, ook omdat dit weinig kostbaarder is dan het laten uitkomen van mindere krachten, want de reis- en verblijfkosten, die een zeer aanzienlijk deel van het garantie - bedrag vormen, zijn toch voor allen even hoog, zoodat de hoogere waardeering van het artistiek kunnen, slechts een naar verhouding geringe verhooging der garantiesom met zich brengt. ¤ Wil echter deze organisatie op den duur in stand blijven, dan zal er de hand aan moeten worden gehouden, dat de voor den Bond uitkomende kunstenaars uitsluitend voor de daarbij aangesloten vereenigingen optreden. Hierdoor wordt weliswaar een monopolie geschapen, doch een monopolie dat nimmer het maken van winst beoogt, maar slechts ten doel heeft het werven van meer leden voor de verschillende aangesloten kringen en dus versterking van hunne financiëele positie, hetgeen hen in staat stelt het arbeidsveld te verruimen. Indien de Bond den artisten toestond ook voor andere vereenigingen of in het openbaar op te treden, dan zou daardoor de positie der Kunstkringen ongetwijfeld worden verzwakt. Bovendien zijn de contributies voor het Kunstkringlidmaatschap overal zoo laag, dat dit voor zeer velen bereikbaar is: de Kunstkringen zijn inderdaad democratische instellingen, waar een ieder welkom is. Nu de organisatie van, wat genoemd zou kunnen worden het Bonds-concert bureau, haar voltooiïng nadert, kan ook aandacht worden gewijd aan de tooneelspeelkunst. De Bond stelt zich hierbij op het standpunt dat een permanent tooneelgezelschap voor Indië niet gewenscht is; het aantal plaatsen waar kan worden gespeeld en het auditorium zijn daartoe te klein. Het aantal reprises der stukken wordt hierdoor gering, het dienten-

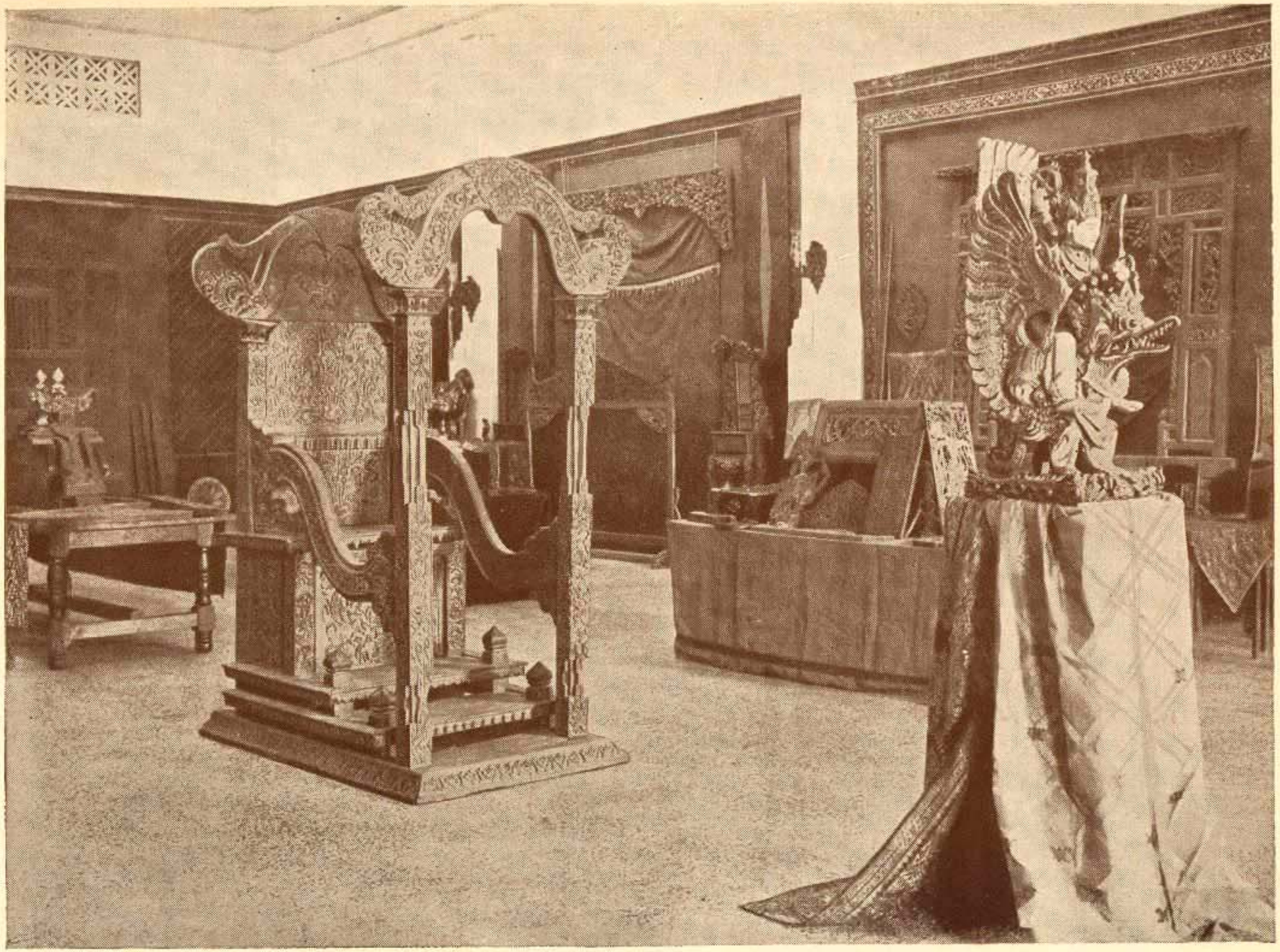
gevolge noodzakelijk telkens in studie nemen van nieuwe stukken is in dit klimaat zeker te vermoeiend en het weinig omvangrijk publiek wil uiteraard niet immer dezelfde acteurs en actrices en dezelfde regie zien. Daarom verdient het naar het inzicht van den Bond aanbeveling voortdurend wisselende troepen onder verschillende spelleiders naar Indië te trekken, daarbij vooropstellende, dat slechts uitnemende gezelschappen onder goede leiding welkom zijn. De tijd is toch voorbij, dat het publiek, waarvan een groot gedeelte periodiek met buitenlandsch verlof gaat en goede kunst in Europa heeft leeren waardeeren, met minderwaardige voorstellingen genoegen neemt. In dit opzicht kan de Bond goed werk verrichten, en bij samenwerking der Kunstkringen zal het ongetwijfeld mogelijk blijken om tegen zeer behoorlijke en loonende garanties de beste tooneelleiders met een hun waardig gezelschap te bewegen voor eenige maanden naar Indië te komen, temeer omdat het groote publiek deze kunst toch nog meer waardeert dan concerten. Een volstrekt Bondsmonopolie zal hierbij wellicht niet behoeven te worden geschapen. Wel zal ervoor moeten worden gewaakt, dat in plaatsen waar Kunstkringen zijn gevestigd, niet voor andere vereenigingen, van welken aard ook, voorstellingen worden gegeven; de door de gezelschappen te geven premières zullen zooveel mogelijk voor de bij den Bond aangesloten vereenigingen dienen te gaan. De Bond zal kunnen volstaan voor een bepaald aantal (bijv. vijftig) voorstellingen een zeker bedrag te garandeeren, als basis waarop kan worden besloten naar Indië te komen. Toezicht op de samenstelling van het gezelschap en op den aard der te geven stukken zal een voorwaarde moeten zijn voor het verleenen van steun. □

Ook op filmgebied is de Bond thans werkzaam; een Bondsfilmcentrale, met welker organisatie de Soerabaiasche Kunstkring zich heeft belast, is reeds in werking; aansluiting is gezocht met de kort geleden in het moederland gestichte Filmliga, die hetzelfde doel nastreeft. De Bond van Kunstkringen stelt zich

voor om films van bijzondere kunst-, wetenschappelijke of cultureele waarde, waarvoor geen afzetgebied te vinden is in de bioscopen, die toch bij de keuze hunner films zoowel met den smaak van het Inlandsche als Europeesche publiek rekening moeten houden, voor de Kunstkringen te laten uitkomen en te vertoonen. Dit streven wordt, te oordeelen naar de belangstelling, die deze films trekken, algemeen gewaardeerd; films als Prins Achmed, De Bij Maja en haar avonturen, De Man met de Wassen Beelden, Het Kabinet van Dr. Caligari, De Zuid-Pool Expeditie van Scott en dergelijke werden reeds of worden binnenkort vertoond. Bovendien wordt de gelegenheid opengesteld om voor het doel geschikte films ook aan scholen af te staan, zoodat in deze reeds, zij het gedeeltelijk, tegemoet wordt gekomen aan de wenschen van het Volksraadslid Dr. Schmutzer neergelegd in zijn op 9 Augustus 1927 aan de Regeering gestelde vraag om de film te doen dienen voor jeugd- en volksontwikkeling. In deze aangelegenheid zal de Bond desgewenscht gaarne alle medewerking verleenen aan het Departement van Onderwijs en Eeredienst. □

Goede kleinkunst, als dans (genre Leistikow, Niddy Impekoven, Mary Wigman), marionetten-spelen (als van Paul Brann, Ivo Puhonny, Sasanowa), declamatie, blijft met het organiseeren van lezingen over beeldende en nijverheidskunst door vooraanstaande kunstenaars mede binnen het arbeidsveld van den Bond. □

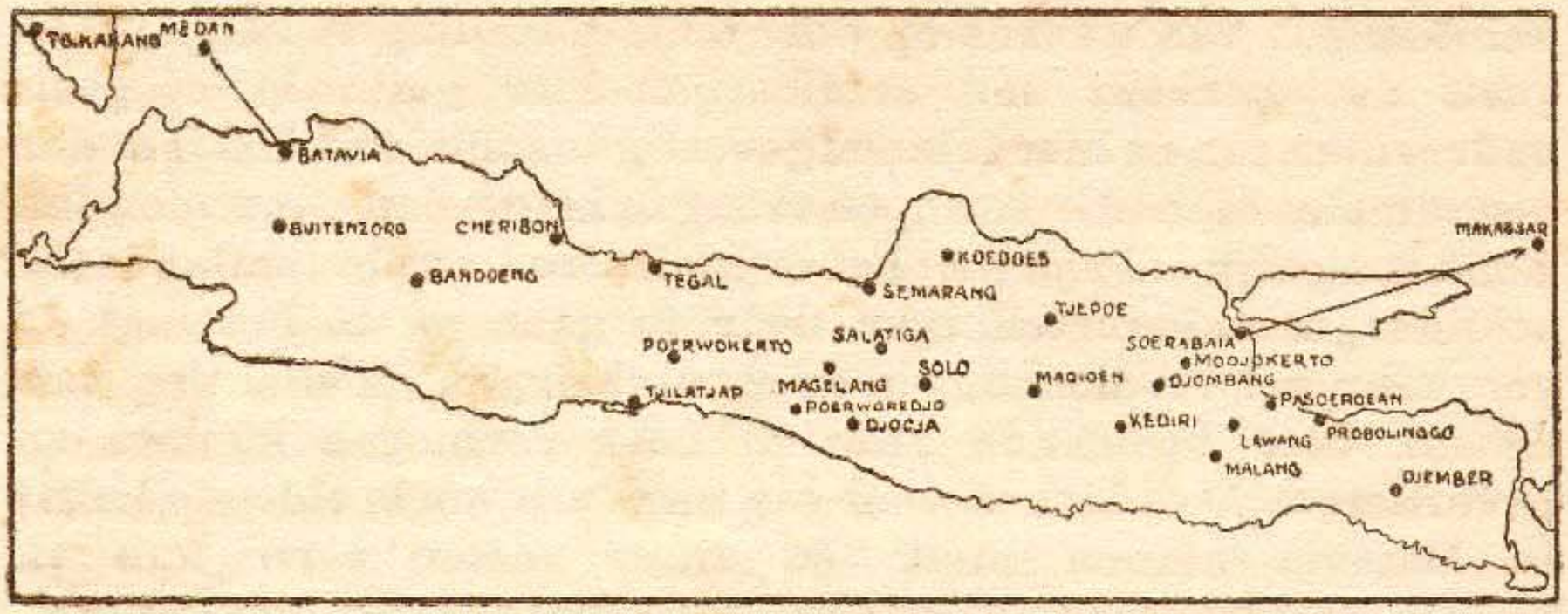
Het organiseeren van tentoonstellingen van buitenlandsche beeldende kunsten (uitgezonderd grafische kunst) ontmoet tot nog toe veel moeilijkheden; deze in de laatste jaren gehouden exposities van schilderijen hadden weliswaar een zeker artistiek succes, doch de verkoops-resultaten waren steeds matig. Wil men op den duur de moederlandsche schilders ertoe blijven bewegen hun werk voor lange maanden ter expositie aan Nederlandsch-Indië af te staan, dan zullen de tentoonstellingen betere financieele resultaten moeten opleveren. De ervaring heeft bovendien geleerd, dat men hier te lande slechts zelden



Tentoonstelling van houtsnijwerk van Java, Madoera en Bali - 1921. □

schilderijen van waarde op deze tentoonstellingen koopt; men geeft de voorkeur aan schilderijen hier gemaakt of geeft opdrachten aan de hier te lande gevestigde schilders. Het is onder deze omstandigheden een open vraag of het op den duur voor den Bond mogelijk zal zijn met het organiseeren van buitenlandsche schilderijententoonstellingen door te gaan en of het niet de voorkeur zal verdienen, als de Kunstkringen de stichting van musea voor beeldende kunsten naar vermogen steunen en bevorderen. De plannen voor een museum van beeldende kunst te Batavia nemen meer en meer vasten vorm aan en andere hoofdsteden van Java zullen wellicht op den duur volgen. Indien deze musea regelmatig door aankoop van kunstwerken worden uitgebreid, dan zullen ook de Nederlandsche schilders het nut gaan inzien, hun werk hier te lande te exposeeren en zal de Bond bij de organisatie dezer tentoonstellingen goed werk kunnen verrichten. Voor de ontwikkeling van de beeldende kunsten op westerschen grondslag kunnen overigens musea op den duur niet worden ontbeerd, tot nog toe ontbreekt den studeerenden elk vergelijkingsobject, hetgeen tot gevolg heeft, dat de zoo hoog noodige zelfcritiek menigmaal geheel ontbreekt. Bij de stichting van musea behoort intusschen in de eerste plaats de overheid voor te gaan, slechts onder die voorwaarde zullen naar het voorkomt, de Nederlandsche Regeering en openbare lichamen genegen bevonden worden kunstwerken aan Indië af te staan. □

De Bond is op nieuw in verbinding getreden met het Instituut voor Sier- en Nijverheidskunst in Nederland, dat in samenwerking met de Nederlandsche Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunst en van den Nederlandschen Bond van Kunst en Industrie tentoonstellingen van moderne kunstnijverheidsvoorwerpen voor den Bond van Ned. Ind. Kunstkringen bijeen wil brengen om uit te zenden. Vroeger gedane pogingen zijn niet geslaagd door de enorme kosten die aan een dergelijk plan waren verbonden. Wanneer dit niettemin



De Bond in 1927 met 26 aangesloten en 2 vereenigingen wier aansluiting wordt voorbereid. ¤

thans weer op den voorgrond treedt wordt gehoopt, dat het in de toekomst mogelijk zal worden ook in deze landen van de zoo belangrijke Nederlandsche kunstnijverheid kennis te nemen, waarvan ongetwijfeld een opvoedende werking kan uitgaan. ¤

Hiervóór vermeldden wij de beweging, die het bestuur in 1913 leidde ten gunste van de moderne Nederlandsche bouwkunst in verband met het ontwerp van een hoofdgebouw op de algemeene wereldtentoonstelling te San Francisco in 1914. Naar aanleiding van het in de voorjaarszitting van den Volksraad van dit jaar (1927) bekend gestelde voornemen van de Regeering, om deel te nemen aan de Internationale Koloniale Tentoonstelling te Parijs heeft het bestuur zich, in samenwerking met den Bond van N. I. Kunstkringen, ddo. 20 October 1927 met een verzoekschrift gewend tot Z. E. den Gouverneur-Generaal. Het kwam het bestuur namelijk voor, dat bij de samenstelling van de commissie hier te lande, welke deze en mogelijk andere Internationale Koloniale Tentoonstellingen heeft voor te bereiden, niet voldoende aandacht werd geschonken aan de behartiging van Kunst en Wetenschap. Daarenboven mocht uit de verklaringen, door den Regeeringsgemachtigde in den

Volksraad afgelegd, worden begrepen, dat het de bedoeling, althans van dezen gemachtigde, was de organisatie en de leiding van deze tentoonstellingen in handen te leggen van instellingen in Nederland. Deze onderstelling werd versterkt door de benoeming van een commissie van voorbereiding daar te lande, alvorens men hier tot een regeling was gekomen. Een der eerste voornemens van deze commissie was het plan tot het uitschrijven van een prijsvraag in Nederland, met uitsluiting van Indië, voor het ontwerp van een hoofdgebouw voor de Nederlandsch-Indische inzending te Parijs. Naar de meening van de Kunstkringen strookt dit voornemen der commissie weinig met doel en opzet van de deelneming aan de voorgenomen tentoonstellingen, die, volgens de verklaring van den Regeeringsgemachtigde in den Volksraad, ,,een beeld zal moeten geven van land en volk in het algemeen, van het cultureel, economisch en politiek ontwikkelingspeil, van de beste kunstvoortbrengselen en van de beteekenis dezer landen uit internationaal oogpunt''. Kunstenaars in Nederland, die nimmer in Nederlandsch-Indië werkten, kunnen immers nooit in de gebouwen der tentoonstelling, noch in de inrichting en versiering dezer gebouwen, een afspiegeling geven van het werk en streven der bewoners dezer landen, noch van den staat van de Nederlandsche kunst en kultuur, zooals deze zich hier hebben ontwikkeld en zooals zij in de hedendaagsche architectuur en kunst tot uiting komen. Slechts hier geboren kunstenaars of kunstenaars die gedurende langen tijd in Indië hebben vertoefd en gewerkt en die aan de tot standkoming en ontwikkeling van een eigen kunst hier te lande hun beste krachten wijden, zijn daartoe in staat. Afgezien van de billijkheid eischt, naar de meening der Kunstkringen, zeker in de eerste plaats de bevordering der kunst in Nederlandsch-Indië, dat belangrijke opdrachten van Regeeringswege aan hier te lande gevestigde kunstenaars worden opgedragen. Om deze redenen verzochten zij den Gouverneur Generaal Zijner Excellenties

invloed te willen aanwenden bij den Minister van Koloniën om te voorkomen, dat bedoelde prijsvraag in Nederland zal worden uitgeschreven en in de Indische commissie voornoemd personen te benoemen, ten volle bevoegd om de voorbereiding aan de deelneming en de organisatie van de afdeeling kunst en kunstnijverheid, met inbegrip van de oprichting en versiering der gebouwen, op de tentoonstellingen te Parijs en te Antwerpen, op zich te nemen. □

Zij meenden daarvoor ingevolge een ter vergadering met algemeene stemmen genomen besluit ernstig bij Zijne Excellentie te mogen aanbevelen voor de algemeene leiding: den heer P. A. J. Moojen, voor de Hindoe-Javaansche kunst en archeologie, den heer Dr. F. D. K. Bosch en in verband met het uitschrijven van een prijsvraag voor een ontwerp van een tentoonstellingsgebouw een in overleg met den N.-I. Architectenkring aan te wijzen vertegenwoordiger van de hier te lande werkende architecten." □

Wellicht ten overvloede zij er hier nog de aandacht op gevestigd, dat uit het verzoekschrift ten duidelijkste blijkt, dat alle kunstenaars, die geruimen tijd in Nederlandsch-Indië werkten, ook die, welke op het tijdstip, dat de prijsvraag hier te lande zou worden uitgeschreven in Nederland of het buitenland zouden vertoeven, voor mededinging in aanmerking komen. Het gaat hier om het geven van een zuiver beeld van den toestand, waarin de bouwkunst en de andere kunsten in Nederlandsch-Indië verkeeren en om de ontwikkeling van de kunst hier te lande, die door het ontwerpen, uitvoeren en inrichten van een hoofdgebouw en nevengebouwen, c. q. van de geheele tentoonstelling, buitenmate kan worden bevorderd. Werd in 1913 door onze Vereeniging voor het ontwerp van een hoofdgebouw op de Algemeene Wereldtentoonstelling te San Francisco met goed gevolg een beweging geleid ten gunste van de moderne Nederlandsche bouwkunst, nu, waar niet van Nederland, doch van Nederlandsch-Indië een cultureel beeld moet worden

getoond, gaat het om de kunst hier te lande. Wij hopen dat het ernstig beroep door ons en mede door het Java Instituut, de Vereeniging van Beeldende Kunstenaars en den Nederlandsch-Indischen Architectenkring op de Regeering gedaan, zal worden verhoord. Een miskenning van den ernst en de kunde, waarmede hier door ervaren kunstenaars wordt gewerkt en gestreefd, kan immers niet in het belang zijn van de ontwikkeling van de kunst in Nederlandsch-Indië. □



Eerste tentoonstelling van de Verg. van Beeldende Kunstenaars 1926.

HET MUSEUM VAN BEELDENDE KUNST.

EEN Museum van Beeldende Kunst is steeds een ideaal van den Kunstkring geweest. Reeds in een bestuursvergadering van 3 Maart 1905 werd de aandacht gevestigd op de schenking van den heer Drucker aan het Rijksmuseum te Amsterdam en de vraag of het wenschelijk zou wezen den heer D. te verzoeken enkele van zijn schilderijen hierheen te zenden werd bevestigend door het bestuur beantwoord. De vergadering was er eenstemmig voor een schrijven in dien zin tot dezen kunstverzamelaar te richten. Het archief geeft geen uitsluitsel of dit is geschied; wel blijkt uit een verslag van een der leden in een bestuursvergadering van 6 September 1913, dat in Londen en Amsterdam moeite werd gedaan om vermogende Nederlanders te winnen voor het denkbeeld schilderijen af te staan ten behoeve van een hier op te richten museum. De toenmalige Directeur van het Rijksmuseum te Amsterdam achtte dit wel mogelijk en hij beloofde daarnaast bij verschillende kunstbeschermers over de zaak te zullen spreken. Ook de medewerking van enkele schilders werd in uitzicht gesteld. De oorlog heeft ook in deze zaak vertraging gebracht.

Een schrijven van den Minister van Koloniën van den 28sten April 1923 aan den Gouverneur-Generaal opende een nieuw perspectief door het aanwijzen van de mogelijkheid dat schilderijen, die in de Rijksmusea in Nederland overcompleet zouden blijken te zijn, in bruikleen zouden kunnen worden afgestaan. De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen had toch op een verzoek om inlichtingen dienaangaande bij schrijven van 17 April 1923 aan den Minister van Koloniën verklaard gaarne bereid te zijn om aan het geopperde denkbeeld schilderijen in bruikleen aan Nederlandsch-Indië af te staan, onder bepaalde voorwaarden, mede te werken. Z. E. verklaarde echter er niet voor te kunnen instaan, dat de eventueel af

te stane schilderijen een representatieve collectie zouden vormen. De Minister van Koloniën verzocht toen, in het boven aangehaald schrijven van 28 April 1923 aan den Gouverneur-Generaal, om de meening over het denkbeeld te willen inwinnen van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en van den Bond van Nederlandsch-Indische Kunstkringen. De Directie van het Genootschap meende dat het niet op haar weg lag bedoelde collectie schilderijen te beheeren en verwees de zaak naar den Bond van Kunstkringen. Hoewel de Kring te Jogjakarta namens den Sultan een speciaal voor dit doel bestemd gebouw aanbood en eenige andere vereenigingen de collectie als kern van een museum gaarne zouden accepteeren, was de meerderheid bevreesd, dat de schilderijen, welke voor Indië eventueel beschikbaar zouden worden gesteld, geen kunst- doch alleen historische waarde zouden bezitten. Zij meende dit te moeten afleiden uit de restrictie, welke door den Minister van Onderwijs ten aanzien van de representatieve waarde der schilderijen was gemaakt. De Bond besloot daarom de Regeering te adviseeren deze schilderijen eventueel onder te brengen in het Gebouw van het Bataviaasch Genootschap. □
In dit stadium, het was inmiddels 1925 geworden, bracht de voorzitter der Stichting Gebouw Ned.-Ind. Kunstkring de zaak voor bij het bestuur van onze Vereeniging en betoogde, dat waar de Bond er geen prijs opstelde om verder hierin betrokken te worden, het oogenblik was aangebroken voor de Stichting Gebouw en den Bataviaschen Kunstkring om aan de Regeering te verklaren, dat zij bereid waren de eventueel uit te zenden schilderijen te huisvesten en te beheeren. Dat het gehalte der schilderijen zou zijn als door den Bond werd aangenomen kon rechtmatig worden in twijfel getrokken en in ieder geval zou op de kunstwaarde van de uit te zenden werken zeker nader invloed kunnen worden uitgeoefend. Beschouwt men de door de Nederlandsche Regeering in bruikleen af te stane schilderijen

als kern, dan zou op dezen grondslag kunnen worden gearbeid aan het door de Vereeniging zoo lang gekoesterde denkbeeld: de totstandkoming van een Museum van Beeldende Kunst. □ Nadat door de voorzitters van de Stichting Gebouw en den Kunstkring in een audiëntie den Gouverneur-Generaal de plannen waren uiteengezet werd een uitvoerig voorstel bij de Regeering ingediend, waarin het plan tot oprichting van een Museum nader werd uitgewerkt. De Regeering was in beginsel bereid de plannen te steunen en ook de Volksraad gaf door het aannemen van een motie blijk van instemming met de oprichting van een Museum. De voorzitter van de Stichting Gebouw vertrok daarop naar Nederland om ook namens onze Vereeniging te trachten bij de autoriteiten aldaar invloed uit te oefenen op de bespoediging der zaak en eventueel op de keuze en het aantal der uit te zenden schilderijen. Het is hier niet de plaats verslag uit te brengen over de vele moeilijkheden, die bij de besprekingen bleken te bestaan of ontstonden, voldoende zij het resultaat van bijna anderhalf jaar onderhandelen alhier te vermelden. Als eerste gevolg verklaarde de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij schrijven van 26 April 1926 bereid te zijn een tiental schilderijen uit de Rijksmusea in bruikleen af te staan, indien de Indische Regeering: 1 de verantwoordelijkheid zal aanvaarden voor de te zenden Nederlandsche schilderijen; 2 zal mededeelen de beschikking te hebben over een voor het doel geschikt gebouw; 3 zal toezeggen bereid te zijn voor deskundig beheer en toezicht te zullen zorgdragen. □ In afwachting van het antwoord van de Indische Regeering werden toen pogingen gedaan bij de groote gemeenten om de kleine collectie, die het Rijk eventueel zou kunnen afstaan, te completeeren. De autoriteiten der gemeenten Amsterdam, Rotterdam en Den Haag werden genegen bevonden daartoe mede te werken, zoodra de Nederlandsche Regeering zou zijn voorgegaan. □ De Minister van Onderwijs verklaarde in April 1927 nogmaals daartoe bereid te zijn, zoodra de Indische

Regeering de gevraagde waarborgen zou hebben gegeven. Na terugkomst van den voorzitter der Stichting hier te lande werd, nadat overleg met de Regeering was gepleegd, overgegaan tot de voorbereiding van een organisatie ,,de Stichting Museum van Beeldende Kunst''. Aan deze voorbereiding werd deelgenomen door vertegenwoordigers van onze Vereeniging, het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en de Stichting Gebouw N.-I. Kunstkring, terwijl naast dezen in de organisatie zullen zitting nemen vertegenwoordigers van de Regeering, de Gemeente Batavia en van belangstellenden uit particuliere en handelskringen. ¤

De Regeering heeft zich eenige malen, ook in den Volksraad, in beginsel bereid verklaard de museumstichting financieel te steunen. Zij zal, zoodra zij over het voorstel tot het oprichten van de organisatie, waarvan de statuten bij Haar zijn ingediend, een gunstig advies zal hebben ontvangen, de door den Minister van Onderwijs gevraagde verklaring geven en op de begrooting van het volgende jaar een post voor het Museum plaatsen. Hoewel ten zeerste was gehoopt, dat de plannen bij de herdenking van ons vijf-en-twintigjarig bestaan zoover zouden zijn gevorderd, dat tot de Stichting van het Museum zou kunnen worden overgegaan, is dit, niettegenstaande de groote moeite en inspanning daaraan besteed, niet mogen gelukken. Wij hebben echter het volste vertrouwen dat het lang gekoesterd ideaal, een Museum van Beeldende Kunst te Batavia, binnen niet langen tijd zal worden verwezenlijkt. ¤

SLOTWOORD.

IN den regel streeft geen volwassene in Indië naar een edel of verheven doel, aan hetwelk de jeugd een voorbeeld nemen kan. Verbetering van Maatschappelijke positie door bevordering of gewin, is de door niemand verloochende springveer der Indo-Europeesche Maatschappij.

Tegenspoed kan er den wil stalen of het vernuft vindingrijk maken, berusting en krachtig plichtsgevoel zich doen ontwikkelen, maar de slagen van het rad van avontuur blijven bijzaak. Het geluk in den vorm eener hooge betrekking, prijs uit de Staatsloterij, het geluk eener voordeelige geldbelegging, prijs uit de loterij der productenteelende natuur. Dit is het wat in Nederlandsch-Indië zich aan het opkomend geslacht als de eigenlijke inhoud des levens vertoont. Godsdienst en deugd daarentegen als gedwongen fraaiïgheden; wetenschap en kunst als bijzaken; herinneringen als ballast'', zoo schreef Busken Huet ongeveer zestig jaren geleden. Is de door hem geschilderde toestand in onze dagen nog precies dezelfde? Niemand zal ontkennen, dat de auteur der ,,Litteraire Fantasieën en critieken'' over het algemeen gelijk had. Het zaken doen vormt nu eenmaal de kern van elk koloniaal maatschappelijk leven, omdat de drijfveer tot iedere nederzetting in den vreemde eenig en alleen is: vermeerdering van afzetgebied en uitbreiding van handelsbetrekkingen. In een koloniale samenleving hebben vraagstukken van kunst en kultuur steeds verre ten achter gestaan bij die van de praktijk van het leven. Waar vroeger ten dage evenwel nog plaats was voor eenig streven naar iets anders, daar uitte dit zich meestal slechts in het zoeken naar ontspanning en vermaak. Dit streven kon een gemakkelijke bevrediging vinden in tooneel en muziek. Naast de zoo nu en dan optredende Fransche en Italiaansche operatroepen ontstonden dan ook in de 19e eeuw vele tooneel- en

muziekgezelschappen van dilettanten, die in de samenleving van die dagen een bepaalde, dikwijls verdienstelijk volbrachte taak hebben vervuld.

Van den aanvang dezer eeuw wijzigde zich vrijwel het karakter dier samenleving. Met het in veel grootere mate binnenkomen van werkkrachten uit het moederland; met de geweldige ontwikkeling op staatkundig, economisch en maatschappelijk gebied, die van toen af zijn intrede deed, ontstonden verlangens en eischen, die men vroeger in deze traag levende maatschappij niet of nauwelijks kende. Een vergelijking met de toestanden in andere koloniën doet zien, dat deze verlangens zich hier meer dan daar richtten naar geestelijke ontspanning van hooger gehalte. Zij, die langen tijd zijn geweest in deze vreemde koloniën, verzekeren toch, dat men dáár op kunstgebied verre ten achter is bij Nederlandsch-Indië. Wij kunnen natuurlijk geen vergelijking treffen van het kunstleven onzer maatschappij met dat van Europa en Amerika; het aantal kunstenaars is hier nog zeer gering en op muzikaal gebied in het bijzonder zijn wij nog voornamelijk aangewezen op de uitvoerende kunstenaars, die van daar hierheen komen. Maar toch is het een troost, dat beschaafde vreemdelingen met zooveel lof gewagen van den gunstigen toestand op artistiek terrein als in ons Indië gedurende de laatste decennia gevonden wordt. Louis Couperus deelde destijds als zijn meening mede, dat er hier te lande in verhouding meer gelezen wordt dan in Holland. De pianist Albert Friedenthal beweerde eens, dat geen ander koloniaal publiek zulk een indruk van eruditie en muzikaliteit op hem gemaakt had als het Indische. Orelio en Albert Vogel prezen toenmaals warm den kunstzin van datzelfde publiek in de Hollandsche bladen. Brondgeest, Louis de Vries en Ed. Verkade ondervonden, dat hun streven jaren geleden, hier ten volle begrepen en gewaardeerd werd; Rooyaards, Chrispijn Senior en Louis Bouwmeester spraken met lof over de schouwburgen te Batavia, Soerabaia (sedert afgebroken) en Semarang, bepaaldelijk wat het eigen-

lijke tooneel betreft. De cellovirtuoos, Bart Wirtz, vertelde op zijn tournee over Java, dat er te Baltimore wel een conservatorium, maar geen strijkorkest bestond; wat hem dan ook het meest in Indië verbaasd en verblijd had, dat was het symphonieorkest der Stafmuziek, dat toen nog onder leiding van Gerharz stond. Het beroemde Czerniawsky-trio was niet uitgepraat over het muzikale publiek der hoofdsteden op Java en enthousiast schreef Cor Ruys in het weekblad ,,Vrijheid'' over het ,,contact d'esprit'', dat hij wist te verkrijgen met het publiek overal in Indië tijdens zijn tooneelcampagnes in de tropen. Java bezoekende schilders en andere beeldende kunstenaars toonden hun aangename verwondering over het feit dat Batavia in het bezit was van een gebouw aan de beeldende kunst gewijd, de solisten Iturbi, Hekking, Godowsky en vele anderen betuigden hun bewondering voor de organisatie van den Bond van Kunstkringen. Moge dan het kunstleven nog veel te wenschen laten, toch mag worden vastgesteld, dat nimmer te voren hier te lande op algemeen kunstgebied zooveel tot stand werd gebracht als in den loop van deze eeuw. Ook vraagstukken van anderen cultureelen aard vonden meer belangstelling en voordrachten en lezingen op allerlei gebied vermochten tal van bezoekers tot zich te trekken. Indien Busken Huet in onze dagen het maatschappelijk leven hier kon gade slaan, hij zou wellicht erkennen, dat ten aanzien van ,,den inhoud des levens'' in onze maatschappij, meer in het bijzonder wat betreft wetenschap en kunst, de toestand veel ten goede is gewijzigd. Aan deze verheffing van het geestelijk peil onzer koloniale samenleving heeft de Vereeniging Nederlandsch-Indische Kunstkring in rusteloozen ijver medegearbeid. Was haar voorgaan vaak aanleiding tot-, of voorbeeld bij de oprichting van zustervereenigingen, tot een verdienste rekent zij het zich door dezen arbeid te hebben bijgedragen tot de totstandkoming van de Vereeniging van Beeldende Kunstenaars, de eerste vakvereeniging op dit gebied

in Nederlandsch-Indië. Met uitermate veel belangstelling volgt de Kunstkring deze vereeniging in haar werkzaamheden, die uitsluitend de bevordering der beeldende kunst en de behartiging der belangen van haar leden ten doel hebben. Hij hoopt met haar niet alleen goed en vruchtbaar te kunnen blijven samenwerken, doch haar ook steeds den steun te verleenen die noodig en mogelijk zal blijken te zijn. ¤

Als wij het tijdvak van vijf-en-twintig jaren, dat achter ons ligt overzien, dan stemt wat tot stand kwam tot tevredenheid en dankbaarheid. De omvangrijke arbeid door den Ned.-Ind. Kunstkring gedurende dien tijd verricht, leidde toch tot een gestadigen bloei naar alle zijden; doordat de leiding gedurende vele jaren in handen van slechts enkelen berustte, kon de ontwikkeling volgens bepaalde lijnen worden bevorderd. Velen hebben aan deze ontwikkeling medegearbeid, te veel om hen afzonderlijk te noemen en te danken. Aan slechts één van hen, aan den concierge, den heer P. Boekhout, zij hier een woord van erkentelijkheid gericht voor de toewijding, den ijver en voor de wijze waarop hij deze heeft gegeven de vele jaren, die hij in het belang van de vereeniging heeft medegewerkt. Het ledental bij het sluiten van het eerste jaar 60 bedragende, was in 1910 slechts tot 66 en in 1914, na de opening van het gebouw, reeds tot 250 gestegen; in 1923 na acht jaar samenwerking met het muziekverbond bedroeg het 474 met 389 bijkaarten, totaal 863 en op 1 December 1927 is dit 737 met 535 bijkaarten, totaal 1272 geworden. Ongetwijfeld is dit resultaat het gevolg van de groote uitbreiding, die aan het in de statuten omschreven doel in den loop der jaren werd gegeven. Luidt toch het eerste artikel van deze statuten dat ,,de Vereeniging zich ten doel stelt bij de ingezetenen van Nederlandsch-Indië de beoefening van- en de liefde voor beeldende en versierende kunsten aan te kweeken'' en dat ,,zij dit tracht te doen door het houden van tentoonstellingen en van voordrachten en door het uitreiken van

bekroningen'', uit het overzicht, dat wij hiervóór van het werken en streven van den Kring gaven, blijkt, dat hij, ver buiten deze beperkte taak, heeft getracht de kunst en den kunstzin in de meest ruime beteekenis te bevorderen en te verhoogen. Deze uitbreiding van arbeidsveld, die practisch reeds zeer spoedig in de feestelijke avondbijeenkomsten tot uiting kwam, al was muziek en voordracht daar meer bijkomstigheid en het wekken van belangstelling voor beeldende kunst steeds hoofdzaak, was ten slotte niet in overeenstemming met het doel in de statuten omschreven. De tijd werd echter reeds lang rijp geacht om deze omschrijving met den feitelijken toestand in overeenstemming te brengen, doch het heeft geruimen tijd geduurd voordat nieuwe statuten daartoe werden ontworpen. Aan deze nieuwe doelomschrijving hechtte de algemeene leden-vergadering van 2 December 1927 hare goedkeuring, zoodat deze voortaan zal luiden: het aankweeken van de beoefening van- en liefde voor de kunst in het algemeen, die van beeldende en versierende kunst, muziek en letterkunde in het bijzonder; het bevorderen van den kunstzin en het kunstleven ter plaatse. In deze doelstelling schuilt de belofte, dat men het algemeene kunstpeil onzer koloniale samenleving zoo hoog mogelijk zal trachten op te voeren. Het bereikte zal blijvend zijn en de vruchten van den reeds verrichten arbeid zullen ten goede komen aan het komend geslacht. Mogen zij, die deze belofte hebben in te lossen, zij, die zullen arbeiden aan de belangrijke sociale taak, die ook, in de toekomst de Kunstkring zal hebben te vervullen in onze maatschappij, daarbij indachtig blijven het fiere woord van Catullus: ,,Amat victoria curam.''

Beschermheeren van den Nederlandsch-Indischen Kunstkring, de Gouverneurs-Generaal van Ned.-Indië. □

W. Rooseboom †	1902 — 1904
J. B. van Heutsz †	1904 — 1909
A. W. F. Idenburg	1909 — 1916
Mr. J. P. Graaf van Limburg Stirum	1916 — 1921
Mr. D. Fock	1921 — 1926
Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff	sedert 1926

Eereleden:

W. Rooseboom †	benoemd in 1904
Ds. A. S. Carpentier Alting †	,, ,, 1905
J. B. van Heutsz †	,, ,, 1909
Mr. J. P. Graaf van Limburg Stirum	,, ,, 1921
P. A. J. Moojen	,, ,, 1923
Mr. D. Fock	,, ,, 1926
J. W. Teillers	,, ,, 1927

Voorzitters:

Ds. A. S. Carpentier Alting †	1902 — 1905
J. G. H. de Voogt	1905 — 1908
Mr. G. Vissering	1908 — 1910
A. J. Baron Quarles de Quarles	— 1910
P . A . J. Moojen	1910 — 1923
A. J. W. van Anrooy	sedert 1923

Secretarissen:

Dr. Ch. M. van Deventer	— 1902
J. Z. van Dijck	— 1903
A. J. H. Scherp	1904 — 1905
Mr. J. A. van Dijk	1905 — 1906
Mr. C. A. Wiessing	1906 — 1907
P. A. J. Moojen	1907 — 1910
Mr. J. A. van Dijk	— 1910
Mr. C. A. Wiessing	1910 — 1911
J. W. Teillers	1911 — 1923
Mr. W. de Loos	1923 — 1924
Mr. Dr. H. Westra	1924 — 1925
Mr. G. Pitlo	1925 — 1926
Ir. M. B. Tideman	sedert 1926

Penningmeesters:

Mevrouw H. Voûte-Perk	— 1902
,, L. van Berckel	— 1903
,, D. Stibbe-Onnen	1904 — 1905
,, M. Teillers-van Bommel	1905 — 1907
V. Th. Zimmerman	1907 — 1910
J. G. van Ingen	1910 — 1911
Mr. C. A. Wiessing	1911 — 1912
P. H. W. Sitsen	1912 — 1915
Mr. C. A. Wiessing	1916 — 1918
L. R. Middelberg	1918 — 1919
P. J. Ducro	1919 — 1920
L. R. Middelberg	1920 — 1923
Mr. G. Pitlo	1923 — 1926
Mr. C. B. Reinhold	1926 — 1927
S. P. J. C. van Dam van Hekendorp	sedert 1927

Bestuur in 1902:

Ds. A. S. Carpentier Alting	voorzitter
Dr. Ch. M. van Deventer	secretaris
H. Voûte-Perk.	penningmeester
M. de Meester-Parker	lid
M. A. de Bruijn-Engelbrecht	,,
J. Z. van Dijck	,,
Mr. J. A. van Dijk Jr.	,,
J. G. van Ingen	,,

Bestuur in 1927:

A. J. W. van Anrooy	voorzitter
Ir. M. B. Tideman	secretaris
S. P. J. C. van Dam van Hekendorp	penningmeester
Dr. F. D. K. Bosch	lid
Mr. A. Neytzell de Wilde	,,
Ir. J. F. van Hoytema	,,
Mr. C. B. Reinhold	,,
J. W. Langler	,,
E. van Velthuysen-Wiemans.	Administratrice

Bestuursleden in den loop van vijf en twintig jaren.

Alting, Ds. A. F. Carpentier
Anrooy, A. J. W. van
Berckel, Mevr. L. van
Bosch, Dr. F. D. K.
Bruijn-Engelbrecht, Mevr., M. A. de
Dam van Hekendorp, S. P. J. C. van
Deventer, Dr. Ch. M. van
Dinger-van Polanen Petel, Mevr. E. M. E.
Ducro, P. J.
Dijck, J. Z. van
Dijk Jr., Mr. J. A. van
Fleischer, Max
Hasselt, Dr. A. L. J. C. van
Hoorweg-Hoorweg, Mevr.
Hoytema, Ir. J. F. van
Ingen, J. G. van
Keuchenius, F.
Kiewit de Jonge, Ir. H. J.
Kuyk, J. G. van
Langler, J. W.
Ley, N. J. van der
Lindler-van Vliet, Mevr. M.
Loos, Mr. W. de
Meertens, Mr. H. M.
Meester-Parker, Mevr. M. de
Meyll, Ir. Ch. E. J.
Middelberg, L. R.
Moojen, P. A. J.
Oyens, Ir. F. Weckerlin de Marez
Pitlo, Mr. G.
Quarles de Quarles, A. J. Baron
Reinhold, Mr. C. B.
Schepp, C. L.
Scherp, A. J. H.
Schoemaker, Ch. P.
Schumann, Mr. Dr. W. M. G.
Sitsen, P. H. W.
Steinmetz, Mr. C. Ph. E. G.
Stibbe-Onnen, Mevr. D.
Streiff, H. F.
Teillers, J. W.
Teillers-van Bommel, Mevr. M.
Tideman, Ir. M. B.
Vissering, Mr. G.
Voogt, J. G. H. de
Voûte-Perk, Mevr. H.
Waerden, Ir. J. van der
Westra, Mr. Dr. H.
Wiessing, Mr. C. A.
Wilde, Mr. A. Neytzell de
Zimmermann, V. Th.

Stichting Gebouw Nederlandsch-Indische Kunstkring.

Directie:

P. A . J. Moojen	voorzitter	sedert 1912
Mr. C. A. Wiessing	secretaris-penningmeester	1912 — 1927
G. Elenbaas	lid.	1912 — 1913
P. H. W. Sitsen	,,	1913 — 1914
J. W. Teillers	,,	1914 — 1923
Mr. G. Pitlo	,,	1925 — 1927
Mr. A. Neytzell de Wilde	,,	sedert 1927
Prof. Mr. J. van Kan	,,	sedert 1927

Muziekverbond.

Eereleden:

Mr. J. P. Graaf van Limburg Stirum
Mevrouw E. Schumann - v. d. Bos
Mr. D. Fock.

Bestuur in 1927.

A. J. W. van Anrooy	voorzitter.
J. F. Vos	secretaris.
Mr. J. Ph. van Hasselt	penningmeester.
Mevr. Ch. Neytzell de Wilde-Mac Gillavry	
Mr. A. Meyroos	
J. E. Biljardt	
J. A. H. Crasborn.	

Bond van Nederlandsch-Indische Kunstkringen.

P. A. J. Moojen	eere-voorzitter	sedert	1923

Bestuur in 1916.

P. A . J. Moojen	voorzitter	1916 —	1923

Vertegenwoordigers van de kunstkringen te Batavia, Semarang, Soerabaja, Jogjakarta, Bandoeng, Buitenzorg, Medan leden.

Bestuur in 1927.

A. J. W. van Anrooy	voorzitter	sedert	1923
J. F. Vos	secretaris	,,	1925
S. P. J. C. van Dam van Hekendorp	penningmeester	,,	1927

Vertegenwoordigers van kunstkringen en vereenigingen te Batavia, Semarang, Soerabaja, Jogjakarta, Bandoeng, Buitenzorg, Medan, Cheribon, Tegal, Solo, Madioen, Djombang, Tjilatjap, Poerworedjo, Magelang, Poerwokerto, Salatiga, Kediri, Malang, Lawang, Modjokerto, Pasoeroean, Probolinggo, Djember, Tjepoe en Makassar . . . . . leden

In voorbereiding: Koedoes en Tandjong Karang (Telok Betong).

Comité tot Huldiging van den N. I. Kunstkring 1902 — 1927.

Mr. K. F. Creutzberg	eere-voorzitter
Prof. Mr. J. van Kan	voorzitter
P. A. J. Moojen	secretaris
Th. Ligthart	penningmeester